

GRAHAM ALLISON OSUDOVÁ PAST

SPOJENÉ STÁTY VERSUS ČÍNA
A THÚKÝDIDOVO POUČENÍ Z DĚJIN

přeložil Martin Pokorný

PROSTOR | PRAHA | 2018

Originally published under the title
*DESTINED FOR WAR. Can America and China Escape Thucydides's
Trap?*

Copyright © 2017 by Graham Allison
Published by special arrangement with Houghton Mifflin Harcourt
Company

Czech edition © PROSTOR, 2018
Translation © Martin Pokorný, 2018

ISBN 9788072603848

OBSAH

PŘEDMLUVA	11
---------------------	----

ÚVOD	17
----------------	----

Thúkýdidova past	22
----------------------------	----

Jsou Spojené státy a Čína předurčeny k válce?	24
---	----

První část

VZESTUP ČÍNY	31
-------------------------------	----

1. „NEJVĚTŠÍ HRÁČ V DĚJINÁCH SVĚTA“	33
---	----

Mohly by se Spojené státy ocitnout na druhém místě?	37
--	----

Ale to je přece vyloučeno!	43
--------------------------------------	----

Dá se Řím postavit za čtrnáct dní?	48
--	----

„Kmenová revoluce“	54
------------------------------	----

Delší pušky a širší hlavně	59
--------------------------------------	----

Nová mocenská rovnováha	62
-----------------------------------	----

Druhá část

POUČENÍ Z HISTORIE	69
-------------------------------------	----

2. ATHÉNY PROTI SPARTĚ	71
----------------------------------	----

Vzestup proti dominanci	75
-----------------------------------	----

Jiskra	82
------------------	----

Byla válka nevyhnutelná?	88
------------------------------------	----

3. PĚT SET LET.	92
Japonsko versus Spojené státy	97
Japonsko versus Rusko a Čína	101
Německo versus Francie	104
Anglie versus Nizozemská republika	107
Habsburkové versus Francie	110

4. BRITÁNIE VERSUS NĚMECKO	114
Croweovo memorandum	120
Konec britské éry?	122
Německo chce „místo na slunci“	128
„Naše budoucnost leží na vodě“	138
„Většina malých vyděračů, když je přemůžeš, jsou zbabělci“	143
„Odvrátit smrtící proud“	166

Třetí část

BLÍŽÍ SE BOUŘE	171
---------------------------------	-----

5. KDYBY ČÍNA BYLA JAKO MY	173
Španělsko-americká válka	181
Prosazování Monroeovy doktríny	185
Panamský průplav	189
Spor o hranice Aljašky	195
Jak by vypadal Siův dodatek	199

6. CO CHCE SIOVA ČÍNA	203
Svět podle Číny	206
Kdo je Si Ťin-pching?	212
Uskutečnění čínského snu	217
Siova noční můra	221
Znovunabytá čínská hrdost	224

Udržení neudržitelného	227
Vzkaz Americe: Vypadni	232
„Bojovat a vyhrát“	235
7. STŘET CIVILIZACÍ	243
Střet civilizací	247
Spojené státy a Čína	253
Strategický střet kultur	264
Čínská moře	268
8. KROKY K VÁLCE	273
Jiskření, předchůdné podmínky, akceleryanty a eskalační žebříčky	283
Náhodná námořní srážka	292
Tchaj-wan vyhlásí nezávislost	300
Válka vyprovokovaná třetí stranou	304
Zhroucení Severní Koreje	309
Od ekonomického konfliktu k ozbrojené válce	312
<i>Čtvrtá část</i>	
PROČ VÁLKA NENÍ NEVYHNUTELNÁ	319
9. DVANÁCT NÁVODŮ K ZACHOVÁNÍ MÍRU	321
Španělsko versus Portugalsko	322
Německo versus Velká Británie a Francie	328
Spojené státy versus Velká Británie	333
Sovětský svaz versus Spojené státy	342
10. JAK DÁL?	365
Je nutno vyjít od strategických faktů	367
Aplikujte historii	370

Přiznejte si, že strategie USA vůči Číně po skončení studené války je bytostně rozporná	373
Berte v potaz všechny strategické možnosti – i ty hrozné	376
ZÁVĚR	392
PODĚKOVÁNÍ	404
<i>Příloha 1</i>	
PŘEHLED PŘÍPADŮ	
THÚKÝDIDOVY PASTI	408
<i>Příloha 2</i>	
SEDM STRAŠÁKŮ	475
<i>Bibliografie</i>	478
<i>Rejstřík</i>	517

PŘEDMLUVA

Přede dvěma staletími Napoleon varoval: „Nechte Čínu spát, protože až se probudí, otřese to světem.“ Čína se probudila – a svět se začíná chvět.

Přesto si mnozí odmítají přiznat, co vlastně proměna Číny ze zaostalé zemědělské říše v „největšího hráče v dějinách světa“ znamená pro Spojené státy. Hlavní myšlenka této knihy má stručné pojmenování – Thúkýdidova past – a říká, že když se vzrůstající mocnost snaží vytlačit dominantní mocnost, skýtá to důvod k obavám: blíží se nebezpečí. Čína a Spojené státy se v současnosti ubírají po trajektoriích, které – pokud obě strany nepodniknou obtížné a nepříjemné kroky s cílem střet odvrátit – vedou ke srážce a válce.

S tím, jak vzrůstající se Čína otřásá dominancí, na niž si Amerika zvykla, hrozí oběma státům, že padnou do smrtící léčky, kterou jako první odhalil starořecký dějepisec Thúkýdidés. Ve vyličení války, která přede dvěma a půl tisíci lety přinesla zkázu oběma vůdčím městským státům antického Řecka, vysvětluje: „*Vzestup Athén a strach tím probuzený ve Spartě byly tím, co učinilo válku nevyhnutelnou.*“

Tento fundamentální postřeh je popisem určité

riskantní historické konstelace. V rámci výzkumného projektu nazvaného „Thúkýdidova past“, který vedu na Harvardově univerzitě, jsme propátrali historii posledních pěti set let a objevili šestnáct případů, kdy vzestup jednoho vlivného státu narušil postavení jiného, dominantního státu. Obecně nejznámější je situace, kdy průmyslové Německo před sto lety otrásl zavedeným postavením Velké Británie na vrcholu žebříčku prestiže. Výsledkem střetu obou konkurentů byl konflikt, který si vyžádal zcela nové označení: světová válka. Náš výzkumný projekt dospěl ke zjištění, že dvanáct takových sporů skončilo válkou, čtyři nikoli. Přibližné závěry, jež odtud vyplývají, pokud jde o nejvýznamnější geopolitickou soutěž 21. století, nejsou nijak zvlášť uklidňující.

Tématem následující knihy není Čína sama o sobě. Předmětem mého zájmu je *dopad rozmachu Číny na Spojené státy a globální uspořádání*. Po celých sedmdesát let od konce druhé světové války bylo uspořádání světa určováno rámcem pravidel prosazovaných pod vedením Washingtonu. Celá jedna éra díky tomu uplynula bez jediné války mezi velmocemi a většina dnešních lidí tento stav považuje za normální, zatímco historikové naopak mluví o unikátním „dlouhém míru“ – a s tím, jak stále mocnější Čína tkáň zavedeného pořádku trhá, vznáší se otazník i nad mírem, který celé generace považovaly za jednoduše daný.

V roce 2015 vyšel v měsíčníku *The Atlantic* článek nazvaný „Thúkýdidova past. Míří Spojené státy a Čína k válce?“ V článku jsem vyjádřil názor, že historická metafora Thúkýdidovy pasti poskytuje nejvýhodnější způsob, jak si objasnit dnešní vztahy mezi Čínou a USA. Navržený pojem podnítl prudkou diskusi.

Namísto aby se političtí experti i hlavy států vyrovnali s reálnými fakty a zamysleli nad tím, jaké nepříjemné, ale nutné adaptační kroky by obě strany mohly a měly provést, zaměřili se na bubáka ztělesněného Thúkýdidovou zmínkou o „nevyhnutelnosti“. Vetchou slámu, ze které bubák byl, měl sežehnout argument, že válka mezi Washingtonem a Pekingem přece není daná osudem. Rozhovory Baracka Obamy a Si Ťin-pchinga během schůzky na nejvyšší úrovni v roce 2015 se výslovně dotkly i Thúkýdidovy pasti. Prezident Obama přitom zdůraznil, že přes strukturní napětí, které rozmach Číny vyvolává, „dokážou obě země své neshody řešit“. Zároveň oba prezidenti – řečeno Siovými slovy – uznali, že „pokud by se významné země opakovaně dopouštěly chybných strategických výpočtů a přehmatů, mohly by na sebe takovou past nastražit“.

Naprosto souhlasím, že válka mezi Spojenými státy a Čínou není nijak nevyhnutelná – a Thúkýdidés by souhlasil, že nevyhnutelná nebyla ani válka mezi Athénami a Spartou. Jak je zřejmé z kontextu, zmínku o nevyhnutelnosti myslel hyperbolicky. Upozornění na Thúkýdidovu past nemá být fatalistické ani pesimistické. Odpoutává však naši pozornost od novinových titulků a oficiální rétoriky a nutí nás uvědomit si, jak ohromný tektonický tlak musí Peking a Washington zvládat, pokud mají setrvat v míru.

Kdyby se v Hollywoodu točil film o přípravách na válku mezi Čínou a Spojenými státy, žádný casting by pro hlavní role nenašel lepší představitele než Si Ťin-pchinga a Donalda Trumpa. Jeden i druhý je ztělesněním základních aspirací svého národa na celosvětovou prestiž. Když byl Si v roce 2012 dosazen do

nejvyšší stranické funkce, měla se tím zdůraznit role, již Čína jakožto vzrůstající se mocnost hraje. Zvolení Donalda Trumpa v kampani, během níž o Číně zaznělo mnoho negativního, zase dává najevo, že dominantní velmoc hodlá reagovat energicky. Po osobní stránce se Trump a Si diametrálně liší, avšak coby protagonisté v zápase o prvenství projevují výrazné shody, v nichž zaznívá předzvěst budoucího dění:

- Jsou motivováni ambicí zajistit své zemi někdejší velikost.
- Zemi vedenou druhým státníkem považují za hlavní zábranu v uskutečnění svého snu.
- Jsou hrdí na své jedinečné vůdcovské schopnosti.
- Mají za to, že v obrození své vlasti hrají klíčovou osobní roli.
- Vyhlásili dalekosáhlý domácí program, který vyzývá k radikálním změnám.
- Probudili k životu populistické a nacionalistické hnutí, jež má za cíl „vysušit bažinu“ domácí korupce a zastrašit druhého při pokusech překazit historické poslání svého národa.

Povede rýsující se spor obou velkých zemí k válce? Budou se prezidenti Trump a Si nebo jejich zástupci ubírat po tragické dráze předáků Athén a Sparty, vlád Velké Británie a Německa? Nebo najdou způsob, jak se válce vyhnout, jako se to před sto lety podařilo Velké Británii a Spojeným státům a po čtyřicet let studené války Spojeným státům a SSSR? To dnes samozřejmě nikdo nemůže vědět. Můžeme však považovat za jisté, že dynamika, na kterou Thúkýdídés upozornil, nabude během následujících let na intenzitě.

Kdo chce, může Thúkýdidovu past popírat, ale ona zůstává realitou – a když ji vezmeme na vědomí, neznamená to prosté smíření s tím, co nutně musí přijít. Vůči budoucím generacím máme povinnost nespouštět tuto vrcholně brutální historickou tendenci ze zřetele a učinit vše, co je v našich silách, abychom se zpod tlaku pravděpodobnosti vymanili.

ÚVOD

Své dílo jsem nenapsal proto, abych si získal chvilkový potlesk, nýbrž jako majetek pro všechny čas.

— Thúkýdídés, *Dějiny peloponnéské války*

Stojíme na vrcholu. Vyšplhali jsme na nejvyšší bod a zůstaneme tu navždy. Jistě, jistě, existují tyhle ty takzvané dějiny. Ale dějiny, to je jen nepříjemnost, která se stává ostatním lidem.

— Arnold Toynbee ve vzpomínce na oslavy diamantového výročí královny Viktorie v roce 1897

Stejně jako ostatní profesionální historikové se i já často setkávám s otázkou, jaká plynou z historie „poučení“. Odpovídám na to, že jediné poučení, které jsem ze studia minulosti načerpal já, zní: neexistují trvalí vítězové a poražení.

— Ramačandra Guha

To kdybychom jen věděli.“ Víc ze sebe německý „kancléř nebyl s to dostat. Přestože kolega z vlády na Theobalda von Bethmanna Hollwega naléhal, ten nedokázal vysvětlit, jak přesně došlo k tomu, že jeho vlastní rozhodnutí a rozhodnutí ostatních evropských státníků vedla k nejničivější válce, jakou svět do té doby zažil. Když v roce 1918 masakr „velké války“ dospěl ke konci, hlavní hráči mezitím přišli o vše, kvůli čemu bojovali: rakousko-uherská říše se rozpadla,

německý císař byl zapuzen a musel odejít do ústraní, ruský car byl svržen, Francie vykrvácela a Anglie přišla o bohatství i o veškerou sílu mladé generace. A to vše – kvůli čemu vlastně? To tak vědět.

Výrok Bethmanna Hollwega se o půl století později honil hlavou prezidentovi Spojených států. V roce 1962 byl pětáctýřicetiletý John F. Kennedy ve druhém roce prezidentského funkčního období a stále se snažil najít správný klíč k povinnostem vrchního velitele ozbrojených sil. Věděl, že má na dosah ruky nukleární arzenál, který by během několika minut mohl usmrtit stamiliony lidí. A kvůli čemu vlastně? Jedno dobové heslo hlásalo: *Better dead than red* – „Raději umřít než být rudý“. Kennedy tuto dichotomii odmítal, a to nejen jako nepřípustné zjednodušení, ale přímo lež. „Naším cílem,“ vyslovil se, „nesmí být mír na úkor svobody, nýbrž mír a svoboda.“ Otázka zněla, jak může spolu se svou administrativou dosáhnout obojího.

Během dovolené na rodinném sídle na mysu Cape Cod v létě roku 1962 se Kennedy začel do knihy *Srpnová děla* od Barbary Tuchmanové. Jde o strhující popis úvodních událostí první světové války v roce 1914. Autorka tu představuje úvahy a skutky německého císaře Viléma a jeho kancléře Bethmanna Hollwega, britského krále Jiřího V. a jeho ministra zahraničí Edwarda Greye, cara Mikuláše, rakouského císaře a uherského krále Františka Josefa a dalších mocnářů a politiků, kteří se jak náměsíční zřítili do propasti. Podle Tuchmanové nikdo z výše jmenovaných nechápal, jakému nebezpečí čelí. Výslednou válku nikdo nechtěl. Kdyby mohli vrátit čas, nikdo by neprovedl shodná rozhodnutí. A Kennedy, zabraný do úvah nad vlastní zodpovědností, se zařekl, že pokud

se někdy ocitne před rozhodnutím, jež by mohlo znamenat volbu mezi katastrofální válkou a mírem, bude si počínat tak, aby mohl dějinám dát lepší odpověď než Bethmann Hollweg.

V tu chvíli ovšem ještě netušil, co na něj osud chystá. V říjnu 1962 – pouhé dva měsíce poté, co knihu Barbary Tuchmanové dočetl – se střetl se sovětským generálním tajemníkem Nikitou Chruščovem ve vůbec nejhroživější konfrontaci v dějinách lidstva. Kubánská krize začala odhalením, že se Sověti pokoušejí tajně dopravit na Kubu – pouhých 150 kilometrů od Floridy – střely s jadernými hlavicemi. Situace rychle vyeskovala od diplomatických pohrůzek k americké blokádě ostrova, vojenské mobilizaci v USA i v SSSR a několika mimořádně významným střetům včetně sestřelení amerického výzvědného letounu U-2 nad územím Kuby. Ve chvíli, kdy krize – vcelku trvajících pouhých třináct dní – vrcholila, se Kennedy svému bratru Robertovi svěřil, že pravděpodobnost konečného vyústění v jadernou válku je podle jeho odhadu někde „mezi třetinou a polovinou“. Následný historický výzkum nepřinesl nic, co by nás nutilo tento odhad revidovat jako nadsazený.

Přestože si však Kennedy plně uvědomoval, jakému riziku čelí, opakovaně provedl rozhodnutí, o nichž věděl, že se jimi hrozba války – včetně jaderné – nesnižuje, ale *zvysuje*. Namísto utajeného vyjednávání pomocí diplomatických kanálů se rozhodl pro střet s Chruščovem před zraky světové veřejnosti, namísto flexibilního přístupu se rozhodl stanovit jednoznačnou podmínku, totiž odstranění sovětských raket, pohrozil, že dá rozkaz k náletům s cílem rakety zlikvidovat, ačkoli věděl, že by pak Sověti přikročili k odplatě vůči

Berlín, a v předposlední den krize Chruščovovi předložil časově limitované ultimátum, jehož odmítnutí by od USA vyžadovalo vypálit první výstřel.

Jak si Kennedy zcela zřetelně uvědomoval, všemi uvedenými kroky zvyšoval riziko, že následné události a neovlivnitelná rozhodnutí jiných stran mohou vyprovokovat nukleární úder na americká města včetně Washingtonu, kde po celou dobu krize pobývala jeho rodina. Když například pohotovost amerického jaderného arzenálu zvýšil na stupeň Defcon II, učinil tak americké zbraně obranyschopnějšími vůči preventivnímu sovětskému zásahu, ale současně vyřadil celou řadu bezpečnostních pojistek. Při vyhlášení stupně Defcon II zaujali němečtí a turečtí piloti místa v kabinách bojových letounů NATO naložených nukleárními zbraněmi ve vzdálenosti pouhých dvou hodin letu od stanovených cílů na území Sovětského svazu. Elektronické pojistky jaderných zbraní ještě v té době neexistovaly, a žádná materiální ani technická překážka tedy pilotovi nebránila odletět nad Moskvu, svrhnout jadernou bombu a vyvolat třetí světovou válku.

Tato „nekontrolovatelná rizika“ nebylo možné odstranit, a Kennedy proto společně se svým ministrem obrany Robertem McNamarou provedl hloubkovou revizi organizačních procedur s cílem omezit možnost jakýchkoli incidentů a omylů na nejnižší možnou míru. Přese všechny tyto snahy však historikové odhalili minimálně deset případů, kdy se situace vymykala Kennedyho přímé kontrole a došlo k omylům, jež mohly vyvolat válku. Při jedné akci například americká protiponorková obrana svrhla kolem sovětských ponorek výbušniny s cílem donutit je vyplout nad hladinu, ale sovětský kapitán dospěl k závěru, že je terčem útoku,

a scházelo jen málo k tomu, aby vypálil torpéda s jadernými hlavicemi. Pilot výzvědného letounu U-2 zase omylem přeletěl nad územím Sovětského svazu a vyvolal v Chruščovovi obavy, že si Washington zpřesňuje souřadnice na preventivní jaderný útok. Kdyby kterýkoli podobný incident vyvolal jadernou třetí světovou válku, dokázal by JFK vysvětlit, jaký na to měla jeho rozhodnutí vliv? Dokázal by na pátravou otázku dát lepší odpověď než Bethmann Hollweg?

Spleť kauzálních vazeb v lidském životě je odpradávná problémem pro filozofy, právníky i sociální vědce. Při rozboru toho, jak vlastně propukají války, se historikové zaměřují především na bezprostřední, blízké příčiny. V případě první světové války sem patří atentát na habsburského arcivévodu Františka Ferdinanda a rozhodnutí cara Mikuláše II. zmobilizovat proti centrálním mocnostem ruské ozbrojené síly. Kdyby kubánská krize vyústila ve válku, bezprostředními příčinami by byl například rozkaz kapitána sovětské ponorky nenechat se potopit a vypálit torpéda nebo nenadálé rozhodnutí některého tureckého pilota vznést se nad Moskvu a svrhnout jadernou nálož. Bezprostřední příčiny válek jsou nepochybně důležité. Průkopník vědecké historie však měl za to, že za očividnými příčinami krveprolití se skrývají jiné, ještě významnější: Thúkýdidés nás učí, že důležitější než ony jiskry, jež zažehly válečný požár, jsou strukturální faktory, na nichž válka spočívá, tedy okolnosti, za nichž jinak zvládnutelný vývoj může s nepředvídanou prudkostí eskalovat a přinést nepředstavitelné důsledky.

THÚKÝDIDOVA PAST

Vůbec nejcitovanějším výrokem v oboru analýzy mezinárodních vztahů je zjištění starořeckého dějepisce Thúkýdida: „Vzestup Athén a strach tím probuzený ve Spartě byly tím, co učinilo válku nevyhnutelnou.“

Thúkýdidův spis pojednává o peloponnéské válce, konfliktu, který v 5. století př. n. l. postihl autorovu vlast – městský stát Athény – a postupem času zachvátil skoro celé antické Řecko. Thúkýdidés měl rozsáhlé vojenské zkušenosti a nyní sledoval, jak Athény otrásojí postavením hlavní řecké mocnosti té doby, vojenské Sparty. Viděl, jak mezi oběma mocnostmi propukají ozbrojené střety, a přesně zaznamenal strašlivé oběti, jež si boje vyžádaly. Nedožil se – možná naštěstí – hořkého konce, kdy zesláblá Sparta nad Athénami nakonec zvítězila.

Zatímco jiní autoři udávali pro peloponnéskou válku řadu dílčích příčin, Thúkýdidés zaměřil k jádru věci. Upřením pozornosti k „vzestupu Athén a strachu tím probuzenému ve Spartě“ pojmenoval fundamentální motivaci, jež stojí u kořene těch nejkatastrofálnějších a nejhůře srozumitelných válek v dějinách. Bez ohledu na sledované cíle platí, že kdykoli vzrůstající mocnost začne hrozit vytlačení dominantní mocnosti, vyvolává to tektonický tlak, v jehož důsledku je ozbrojený střet pravidlem, ne výjimkou. Stalo se to Athénám a Spartě v 5. století př. n. l. i Německu a Velké Británii před sto lety a málem to vedlo k válce mezi USA a SSSR v padesátých a šedesátých letech 20. století.

Jak to tak bývá, i Athény měly za to, že jejich rozmach je světu ku prospěchu. V průběhu padesáti let, které konfliktu předcházely, se etablovaly jako zárný

vzor civilizace. Mohly se pyšnit filozofií, dramatem, architekturou, demokracií, dějepisectvím i námořnictvem, a to na úrovni, jakou svět do té doby neviděl. Rychlý rozmach Athén začal ohrožovat Spartu, která si na Peloponnéském poloostrově navykla na pozici dominantní mocnosti. S tím, jak narůstala athénská sebedůvěra a hrdost, sílily i požadavky na projevy úcty a bytněla očekávání, že dojde ke změnám, v nichž se nová realita mocenských poměrů odrazí. To vše – uvádí Thúkýdidés – byly přirozené reakce na změnu vlastního postavení. Jak by si Athéňané mohli nemyslet, že se jejich zájmům musí přiznat větší váha? Jak by mohli neočekávat, že budou mít při řešení sporů větší vliv?

Stejně tak ale – vysvětluje Thúkýdidés – bylo přirozené, že Sparťané považovali athénské nároky za projev nerozumu, a dokonce nevděku. Kdo – ptali se právem – Athénám zajistil bezpečnostní rámec, díky němuž mohly vzkvétat? Zatímco se nadýmaly pocitem vlastního významu a vznášely nárok na větší vliv a rozhodovací pravomoci, Sparta odpovídala znejistěním, obavami a odhodláním bránit status quo.

Podobnou dynamiku lze odhalit v mnoha jiných prostředích včetně rodinných vazeb. Co musíme očekávat, když dospívající mladý muž začne tu a tam zastiňovat staršího sourozence nebo přímo vlastního otce? Má se rozdělení ložnic, skříní a místa u stolu upravit tak, aby kromě věku odráželo i tělesnou velikost? U živočišných druhů, u nichž dominuje alfa samec, například u goril, se vždy současně s tím, jak potenciální nástupce roste a sílí, připravují hlava smečky a uchazeč o nástupnictví k boji. A když v průmyslové branži dojde k tomu, že prudké technologické změny

umožní nově se vzcházejícím firmám typu Apple, Google nebo Uber vniknout do nových odbytových oblastí, důsledkem je často vypjatá konkurence, která etablované firmy typu Hewlett-Packard či Microsoft nebo tradiční taxikáře staví před dilema: buď se adaptovat a přizpůsobit vlastní obchodní model, nebo zaniknout.

Thúkýdidovou pastí se míní přirozené a nevyhnutelné narušení poměrů, k němuž dojde, kdykoli vzcházející se ohnisko moci hrozí vytlačení dominantního ohniska. K tomu může dojít v libovolné sféře, avšak na poli mezinárodních vztahů to má nejhroživější důsledky. Neboť stejně jako historicky první příklad Thúkýdidovy pasti vyústil ve střet, který srazil antické Řecko na kolena, i diplomacie následných tisíciletí se odehrávala v hroživém stínu tohoto fenoménu. Dnes přivádí obě velké mocnosti současného světa na cestu směřující ke kataklyzmatu, po kterém žádná ze stran netouží, ale možná se mu nebudou schopny vyhnout.

JSOU SPOJENÉ STÁTY A ČÍNA PŘEDURČENY K VÁLCE?

Rozmach Číny s sebou nese rychlý a co do rozsahu historicky zcela nevídaný posun globální mocenské rovnováhy. Pomyslná firma jménem USA zajišťovala v letech hned po druhé světové válce 50 procent globální ekonomiky, zatímco v roce 1980 už tento podíl dosahoval jen 22 procent a po třech desetiletích dvouciferného hospodářského růstu Číny poklesl na současných 16 procent. Při zachování nynějších trendů se podíl USA na globální hospodářské produkci za

dalších třicet let sníží na pouhých 11 procent. Za totéž období se čínský podíl na globální ekonomice prudce vznesl ze 2 procent roku 1980 přes 18 procent roku 2016 na 30 procent roku 2040.

Díky ekonomickému vývoji se Čína mění v impozantního politického a vojenského konkurenta. Když Spojené státy v období studené války neobratně reagovaly na sovětské provokace, objevil se v Pentagonu nápis, který hlásal: „Kdybychom se někdy ocitli před skutečným nepřítelem, jsme v kaši.“ Čína je vážný potenciální nepřítel.

Možnost, že by se USA s Čínou ocitly ve válce, se zdá nepravděpodobná a byla by velmi nerozumná. Připomínky stoletého výročí první světové války nám však ukázaly, že člověk je schopen i velkých pošetilostí. Když se tvrdí, že americko-čínská válka je „nepředstavitelná“, vypovídá se tím něco o možnostech skutečného světa? Nebo je řeč jen o mezích našich mentálních schopností?

Kam oko dohlédne, vznášejí se nad světovým uspořádáním klíčové otázky, zda se Čína a Spojené státy dokážou vyhnout Thukýdiově pasti. Většinou takovéto poměřování sil skončilo špatně. K tomu, že významná vzrůstající moc ohrozila postavení dominantní moci, došlo za období posledních pěti set let šestnáctkrát a ve dvanácti případech situace vedla k válce. Ona čtveřice případů, kdy k válečnému střetu nedošlo, nastala, pokud ze strany etablovaného vládce i jeho vyzývatele došlo k ohromným a bolestivým adaptačním postojům i reálného počínání.

I Spojené státy a Čína se mohou válce vyhnout, ale jedině tehdy, pokud si dokážou vstřípit dvě obtížné pravdy. Za prvé: při zachování současné trajektorie je

válka mezi USA a Čínou během několika následujících desetiletí nejenom možná, ale i mnohem pravděpodobnější, než se dnes uznává. Z historického pohledu platí obecně, že válka je pravděpodobnější než zachování míru – a podceňováním rizika hrozbu jen zvyšujeme. Pokud vedení v Pekingu a Washingtonu setrvá v počínání, na které si navyklo za posledních deset let, pak USA a Čína takřka nepochybně spějí k válce. Za druhé: válka není nevyhnutelná. Historie ukazuje, že dominantní velmoci mohou své vztahy s rivaly – dokonce i s rivaly, u nichž hrozí, že je předstihnou – regulovat tak, aby k válce nedošlo. Popis těchto úspěchů i nezdarů je pro dnešní státníky zdrojem mnohých poučení. Jak poznamenal George Santayana, jen ti, kdo se o dějiny nezajímají, jsou odsouzeni je zopakovat.

Následující kapitoly popisují zdroje Thúkýdidovy pasti, analyzují její dynamiku a vysvětlují, jaké má důsledky pro dnešní soutěž mezi USA a Čínou. První část knihy podává stručné shrnutí rozmachu Číny. To, že Čína roste, ví každý, ale málokdo chápe rozsah tohoto růstu a jeho důsledky. Řečeno parafrází někdejšího výroku Václava Havla, stalo se to všechno tak rychle, že jsme se ani nestačili divit.

Druhá část knihy zasazuje současný vývoj americko-čínských vztahů do širšího historického kontextu. To nám jednak pomáhá rozumět současnému dění, jednak nám to skýtá náznaky, kam vývoj směřuje. Podaný přehled sahá do minulosti vzdálené dva a půl tisíce let, až do doby, kdy rychlý rozmach Athén šokoval dominantní válečnickou Spartu a vedl k peloponéské válce. Nejvýznamnější příklady z období posledních pěti set let nám také dávají představu o tom, jak se může pod vlivem napětí mezi stoupající a panující

mocností rozložení sil zvrhnout ve válečný střet. Každého by měla zarazit a přimět k zamyšlení historická analogie, která má ke dnes panující nevraživosti zvlášť blízko, totiž vzdor Německa vůči britskému globálnímu impériu v období před první světovou válkou.

Třetí část knihy si klade otázku, zda máme současné trendy v americko-čínských vztazích chápat jako znaky blížící se bouře podobných rozměrů. Každodenní novinové zprávy o „agresivním“ počínání Číny a neochotě akceptovat „mezinárodní systém pravidel“, jak jej Amerika nastolila po druhé světové válce, líčí incidenty a náhodné střety, které připomínají rok 1914. Zároveň je namístě předepsat si řádnou dávku sebe-reflexe. Kdyby Čína byla „stejná jako my“, tedy stejná, jako byly Spojené státy, když počátkem 20. století vpadly na mezinárodní scénu v pevném přesvědčení, že následujících sto let má představovat americkou éru, byla by vzájemná rivalita ještě vyhrocenější a vyhnout se válce by bylo ještě obtížnější. Kdyby se Čína skutečně ubírala v amerických stopách, pak by čínská vojska prosazovala vůli Pekingu od Mongolska po Austrálii, stejně jako si Theodore Roosevelt přetvořil „naši polokouli“ tak, aby to vyhovovalo jeho zájmům.

Oproti dráze, kterou se při vyšvihnutí na první místo ubíraly Spojené státy, se Čína vydala po jiné trajektorii. Přesto můžeme u mnoha aspektů rozmachu Číny vnímat jistou podobnost. Co vlastně Čína prezidenta Si Ťin-pchinga chce? Jednou větou: vrátit Číně její velikost. Nejvyšší i nejnižší ambicí více než miliardy čínských občanů je zajistit své vlasti bohatství i moc. Jejich cílem je Čína tak bohatá a tak mocná, že ostatním národům nezbude nic jiného než uznat její zájmy a vzdát jí respekt, jaký zasluhuje. Už sám

dosah a ambicióznost tohoto „čínskeho snu“ by nás měla zbavit veškerých iluzí o tom, že se Čína stane „zodpovědným akcionářem“ a spor mezi Čínou a USA se přirozeně utlumí. Zvláště zřetelně to platí, přihlídneme-li ke „střetu civilizací“, jak o něm hovoří můj bývalý kolega Sam Huntington, tedy k historické křižovatce, na níž se sblížení obou mocností vzhledem k zásadní odlišnosti čínských a amerických hodnot jeví jako ještě přeludnější.

I když se však překonání současných rivalit jeví jako těžko předvídatelné, ozbrojený konflikt se zdá daleko. Je to tak doopravdy? Faktem naopak je, že cesty vedoucí k válce jsou mnohem rozmanitější, snadněji představitelné, a dokonce mnohdy všednější, než se člověku chce věřit. Konfrontací v Jihočínském moři, Východočínském moři nebo kyberprostoru počínaje a spirálou vymknuvšího se obchodního konfliktu konče je až děsivě snadné načrtnout scénáře, jež končí vzájemným zabíjením amerických a čínských vojáků. Žádný z nich sice nepůsobí zvláště pravděpodobně, ale když si vzpomeneme na nezamýšlené důsledky zavraždění habsburského arcivévody nebo Chruščovova jaderného dobrodružství na Kubě, připomeneme nám to, jak těsná mezera dělí události „zcela vyloučené“ od pouze „nepravděpodobných“.

Čtvrtá část knihy pak vysvětluje, proč válka *není* nevyhnutelná. Většina politických analytiků či komentátorů i běžná veřejnost se k možnosti válečného konfliktu staví s naivní lhostejností, fatalisté naopak mají za to, že se jakási nevladatelná síla rychle blíží k nehybnému objektu. Jedna i druhá strana se mýlí. Když se vedení obou zemí pustí do studia úspěchů a nezdarů minulosti, odhalí se jim bohatý zdroj indicií a na

jejich základě lze zformulovat strategii, s jejíž pomocí mohou obě země i bez války realizovat všechny své životní zájmy.

Když se pět tisíc let stará civilizace čítající 1,4 miliardy lidí vrací na výsluní, nejedná se o „problém“, který bychom měli prostě „vyřešit“. Jedná se o *dlouhodobý stav*, o situaci, s níž se bude potýkat nejméně celá jedna generace. A má-li tato snaha dojít úspěchu, bude to vyžadovat cosi podstatnějšího než jen nová hesla, častější prezidentské schůzky a nová jednání ministerských pracovních skupin. Máme-li vzájemný vztah obou velmocí ukormidlovat i bez války, bude to den za dnem a týden za týdnem vyžadovat od obou vlád soustředěnou pozornost na nejvyšší úrovni. Bude nutné projevit hluboké vzájemné porozumění, jaké bylo možno naposledy pozorovat během rozhovorů Henryho Kissingera a Čou En-laje při obnovení americko-čínských vzájemných vztahů v sedmdesátých letech. A především to bude vyžadovat radikálnější proměnu postojů i reálných skutků ze strany vedení i veřejnosti, než o jakou se zatím kdokoli pokusil. Máme-li uniknout čelistem Thúkýdidovy pasti, musíme být připraveni promýšlet nemyslitelné a představit si nepředstavitelné. Nemá-li sklápnout Thúkýdidova past, bude v tomto případě nutné ohnout oblouk historie.

První část

VZESTUP ČÍNY

„NEJVĚTŠÍ HRÁČ
V DĚJINÁCH SVĚTA“

Nemáte potuchy, co jsou Athéňané za lidi. Neustále vymýšlejí nové plány a rychle je uskutečňují. Vytvoří si plán, a pokud se zdaří, je ten výsledek jako nic v porovnání s tím, co udělají poté.

— Thúkýdídés, proslav korintského vyslance před spartským shromážděním, 432 př. n. l.

Nechte Čínu spát, protože až se probudí, otřese to světem.

— Napoleon, 1817

Krátce poté, co se David Petraeus stal v září 2011 ředitelem CIA, odebral jsem se nejúspěšnějšího žijícího generála navštívit v kanceláři ve virginském Langley. Známe se od osmdesátých let, kdy se připravoval na doktorát na Princetonu a já na Harvardu řídil John F. Kennedy School of Government. Zůstali jsme v kontaktu, zatímco stoupal po hodnostním žebříčku americké armády a já pokračoval v akademické práci s několika výpomocemi na ministerstvu obrany. Po pár úvodních větách věnovaných jeho nové funkci jsem se Davida zeptal, jestli mu už staří praktici z CIA začali zpřístupňovat slavné

tajné „klenotnice“, tedy složky obsahující ta největší a nejpřísněji střežená tajemství americké vlády. Usmál se a odpověděl: „To si piš.“ Pak ale vyčkával, co řeknu dál.

Já se po krátké pauze zeptal, co už ví o kontaktních osobách v „hlubokém spánku“, tedy o lidech, se kterými sice CIA navázala vztah, ale jejich hlavním úkolem v podstatě je vést v dané zemi úspěšný život a dopodrobna se seznámit s její kulturou, obyvatelstvem a vládou. Příslib agentury zní, že jim různými zvenčí neodhalitelnými způsoby vypomůže s profesionálním uplatněním, a oplátkou chce pouze tolik, aby na požádání – a může to být jen jednou dvakrát za deset let – zaslali rozmyšlené a upřímně zformulované postřehy ohledně toho, co se v dané zemi děje a k čemu nejspíš dojde v budoucnu.

V tu chvíli už se ke mně David nakláněl přes stůl a já otevíral hlášení člověka, jehož pronikavé a prozíravé pochopení situace by bylo pro Washington ideální oporou, pokud by měl úspěšně reagovat na největší geopolitickou výzvu naší doby. Jak jsem novému řediteli řekl, dotyčný jedinec dosáhl naprosto nepředvídatelných osobních úspěchů, současně měl příležitost zblízka pozorovat čínské otřesy – velkým skokem a kulturní revolucí šedesátých let počínaje a Teng Siao-pchingovým nastolením kapitalistického kurzu konče –, a dokonce navázal seriózní pracovní vztahy s mnoha členy čínského vedení včetně budoucího čínského prezidenta Si Ťin-pchinga.

Začal jsem předčítat první okruh otázek, kterým padesátistránkový dotazník začínal:

- Hodlá současné vedení Číny vážně usilovat o to, aby Čína v dohledné budoucnosti předběhla Spojené státy, pokud jde o vliv na asijské země, a stala se na tomto kontinentu nejsilnější mocností?
- Jakou strategii sleduje Čína při pronikání na první místo?
- Jaké hlavní překážky Číně v realizaci zvolené strategie brání?
- Je pravděpodobné, že Čína stanoveného cíle dosáhne?
- Pokud ano, jaké to bude mít důsledky pro její asijské sousedy a pro Spojené státy?
- Je konflikt mezi Čínou a USA nevyhnutelný?

Dotyčná kontaktní osoba podala na tyto i mnohé další otázky nedocenitelné odpovědi. Poodhalila skryté úvahy čínského vedení. Strízlivě odhadla riziko možného budoucího silového střetu mezi oběma zeměmi. A poskytla zpravodajské informace, o něž se bylo možné aktivně opřít, informace, s jejichž pomocí by bylo možné zkusit zabránit nepředstavitelnému.

Li Kuang-jao samozřejmě nebyl žádný špion. Mozkem, srdcem i duší patřil Singapuru. Avšak tento státník, zesnulý roku 2015, byl hlubokou studnicí moudrosti, všem na očích, a přitom skrytou. Hlášení, které jsem Davidovi poskytl, bylo ukázkou z knihy *Li Kuang-jao. Postřehy mistra o Číně, Spojených státech a světě*, kterou jsem vydal v roce 2013 ve spolupráci s Robertem Blackwillem a Alim Wynem. Jakožto zakladatel a dlouhá léta prezident drobného městského státu Li proměnil malou, chudou a zcela irelevantní rybářskou vesnici v moderní megapoli. Jakožto etnický Číňan s titulem z Cambridge byl ztělesněním splynutí konfucianismu s hodnotami vyšších britských vrstev. A až

do své smrti v roce 2015 byl také nepochybně vůbec nejlepším externím pozorovatelem Číny.

Jeho postřehy o dění v Číně i ve světě z něj učinily žádaného strategického poradce prezidentů a předsedů vlád na všech světadílech včetně všech amerických prezidentů od Richarda Nixona po Baracka Obamu. V jeho pronikavém pochopení Číny se neodrážel jen „unikátní smysl pro strategii“,¹ jehož si cenil Henry Kissinger, ale také intenzivně pocítovaná potřeba dozvědět se o tomto spícím obrovi co nejvíce. V éře Maova agrárního marxismu sice hospodářská a politická moc Číny nebyla tak zjevná jako dnes, přesto země představovala kolos, v jehož stínu si ostrovní státeček hledal světlo k přežití. Li jako jeden z prvních pochopil skutečnou povahu Číny – a také její plný potenciál.

K tomu přistupoval ten jedinečný fakt, že zatímco Li pozoroval Čínu a její vedení, oni zkoumali jeho a jeho zemi. Když koncem sedmdesátých let začal Teng uvažovat, jak Čínu přimět k rychlému přechodu na tržní ekonomiku, považovalo čínské vedení Singapur za laboratoř nejenom hospodářského, ale i politického vývoje. Li strávil tisíce hodin v osobních rozhovorech s čínskými prezidenty, premiéry, ministry a dalšími vlivnými funkcionáři „severního souseda“.² Všichni vrcholní představitelé Číny od Teng Siao-pchinga po Si Ťin-pchinga ho označili za svého „učitele“, což je v čínské kultuře výraz vrcholné úcty.

1/ Předmluva Henryho Kissingera k *Lee Kuan Yew*, str. ix.

2/ Od roku 1976 až do své smrti navštívil Li Čínu 33krát. Pouze v rozmezí let 1990–2011 pak Singapur s cílem podrobně se seznámit s vnitřním fungováním země navštívilo přibližně 22 000 čínských funkcionářů. Viz Buckley, „In Lee Kuan Yew, China Saw a Leader to Emulate“.

Hlavní poučení, které jsem novému řediteli CIA z Li-ových odpovědí předal, se týká otázky, která je při pohledu na trajektorii čínského vývoje nejhroživější. Jaký má dramatická transformace Číny význam pro globální mocenskou rovnováhu? Li odpověděl emfaticky: „Čína mění globální rovnováhu do té míry, že svět musí najít rovnováhu novou. Není možné se tvářit, že to je prostě jen další velký hráč. *Toto je největší hráč v dějinách světa.*“³

MOHLY BY SE SPOJENÉ STÁTY OCITNOUT NA DRUHÉM MÍSTĚ?

Na Harvardově univerzitě vyučuji předmět věnovaný problematice národní bezpečnosti a přednášku o Číně vždy zahajuji krátkým kvízem. V první otázce po studentech chci, aby srovnali Čínu a USA ve stavu k roku 1980 se současnými pozicemi obou zemí. Studenti jsou z dosažených zjištění stále znovu v šoku. Pohled na tabulku s údaji z roku 2015 nejspíš objasní, proč tomu tak je.

Čínská ekonomika v poměru k ekonomice USA

	1980	2015
HDP	7%	61%
Dovoz	8%	73%
Vývoz	8%	151%
Měnové rezervy	16%	3140%

Údaje v přepočtu na americké dolary. Zdroj: Světová banka.

V rozmezí jediné generace došlo k tomu, že se země, kterou mezinárodní žebříčky zprvu vůbec neregistrovaly, vyšvihla na vrchol. V roce 1980 činil hrubý domácí produkt (HDP) Číny méně než 300 miliard dolarů; v roce 2015 už to bylo 11 bilionů dolarů a při přepočtu podle tržních směnných kurzů se jedná o druhou největší ekonomiku na světě. V roce 1980 obchodovala Čína s vnějším světem v objemu necelých 40 miliard dolarů; do roku 2015 tato částka vzrostla stokrát, na 4 biliony.⁴ Počínaje rokem 2008 byl *přírůstek* čínského HDP za každé dva roky větší než celá indická ekonomika.⁵ Dokonce i v roce 2015, kdy byl její růst relativně nižší, vytvořila čínská ekonomika za každých šestnáct týdnů jedno nové Řecko a za každých pětadvacet týdnů nový Izrael.

V období nevídaného rozmachu v letech 1860–1913, kdy Spojené státy šokovaly evropské metropole tím, že předstihly Velkou Británii a staly se největší ekonomikou světa, dosahovaly USA v průměru čtyřprocentního ročního růstu.⁶ Čínská ekonomika počínaje rokem 1980 roste o deset procent ročně. Podle „pravidla dvaasedmdesáti“ – vydělte číslo 72 výši ročního

4/ Viz World Bank, „Merchandise Imports (Current US\$)“; World Bank, „Merchandise Exports (Current US\$)“.

5/ Ano, skutečně: Čína každé dva roky navyšuje své HDP přibližně o ekvivalent ekonomiky Indie. Například v roce 2012 měla Čína HDP ve výši 8,6 bilionu dolarů a v roce 2014 ve výši 10,6 bilionu dolarů. Za tyto dva roky tedy Čína navýšila své HDP přibližně o dva biliony dolarů. HDP Indie pak v roce 2012 byl 1,8 bilionu dolarů, v roce 2013 1,9 bilionu dolarů a v roce 2014 2 biliony dolarů. Údaje o HDP (v amerických dolarech při současných cenách) čerpám z World Economic Outlook Database, vedené Mezinárodním měnovým fondem.

6/ Vypočteno na základě údajů o historickém růstu HDP podle Angus Maddison Project. Viz „GDP Levels in Western Offshoots, 1500–1899“, v: Angus Maddison, *The World Economy*, str. 462, 463.

růstu a zjistíte, za jak dlouho se daná ekonomika nebo investice zdvojnásobí – se čínská ekonomika zdvojnásobila každých sedm let.

Pokud máme pochopit, jak nevídaný fenomén to je, musíme použít delší časovou škálu. V 18. století podnítila Velká Británie průmyslovou revoluci a ta vedla ke zrodu moderního světa, jak jej známe dnes. V roce 1776 Adam Smith vydal *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů* ve snaze vysvětlit, jak tržní kapitalismus po tisícileté éře bídy vytváří nové statky a novou střední třídu. Sedmnáct let nato dorazil do Číny vyslanec krále Jiřího III. (téhož „pomateného krále Jiřího“, který prohrál revoluční válku se Spojenými státy) a navrhl navázání bilaterálních vztahů. Britští dělníci byli v té době neskonale produktivnější než jejich čínské protějšky.⁷ Číňané byli početný národ, a to již mnoho set let, ale byli chudí. Čínský pracovník po celodenní dřině vytvořil sotva dost na to, aby uživil sebe a svou rodinu; státu tak zbývala jen malá nadhodnota na žold vojákům nebo na investice do výzbroje, například do námořnictva (které čínští císařové po čtyři tisíce let – jen s jednou padesátiletou výjimkou – zcela opomíjeli), s jehož pomocí by

7/ Pro tento rozdíl v produktivitě je řada příkladů. Britové dosáhli v produkci příže 66krát vyšší produktivity využitím Hargreavesovy *spinning jenny*, což byla klíčová dobová inovace, po které Číňané nesáhli. Viz Mokyř, *The Lever of Riches*, str. 221. Produktivita Nizozemců při výrobě tkanin, v dané době srovnatelná s produktivitou Britů, byla šestkrát vyšší než produktivita nejrozvinutějšího regionu Číny, delty řeky Jang-c'-fiang. Viz Li, Luiten van Zanden, „Before the Great Divergence?“, str. 972. Navíc byla válečná kapacita kolem roku 1800 v západních zemích pětkrát vyšší než v zemích Východu, což – tvrdí Ian Morris – „má podstatnou souvislost s tím, proč britské síly ve čtyřicátých letech 19. století tak snadno smetly čínská vojska“. Viz Morris, *Why the West Rules – for Now*, str. 496, 634–635.

země mohla šířit zář své moci i mimo vlastní území. Dnes vykazuje čínská pracovní síla oproti americkému protějšku čtvrtinovou produktivitu. Pokud v rozmezí následujících deseti či dvaceti let dosáhnou Číňané poloviční produktivity Američanů, bude čínská ekonomika dvojnásobkem americké, a pokud se Američanům produktivitou vyrovnají, bude čínská ekonomika ve srovnání s americkou čtyřikrát větší.

Tyto elementární propočty představují zásadní problém pro jakoukoli snahu Washingtonu „vyvážit“ vzrůstající váhu Číny. V roce 2011 ministryně zahraničí Hillary Clintonová s velkou pompou vyhlásila zásadní „obrat“ americké zahraniční politiky, spočívající v tom, že Washington přesune pozornost a materiální zdroje ze Středního východu do Asie.⁸ Slovy prezidenta Obamy: „Po období deseti let, kdy jsme vedli dvě války, jež si vyžádaly mnoho prostředků i krve, obracejí Spojené státy pozornost k ohromnému potenciálu asijsko-tichomořské oblasti.“⁹ Prezident slíbil, že v regionu navýší americkou diplomatickou, hospodářskou a vojenskou přítomnost, a projevil odhodlání stát se protiváhou regionálního vlivu vzrůstající se Číny. Toto „obnovení rovnováhy“ prezident Obama prezentoval jako jeden z hlavních zahraničněpolitických úspěchů své administrativy.

Řízením iniciativy byl pověřen tehdejší tajemník ministryně zahraničí Kurt Campbell a v knize z roku 2016 nazvané *Obrat. Budoucnost americké diplomacie v Asii* předkládá pečlivě zformulovanou argumentaci pro názor, že „velké obnovení rovnováhy“

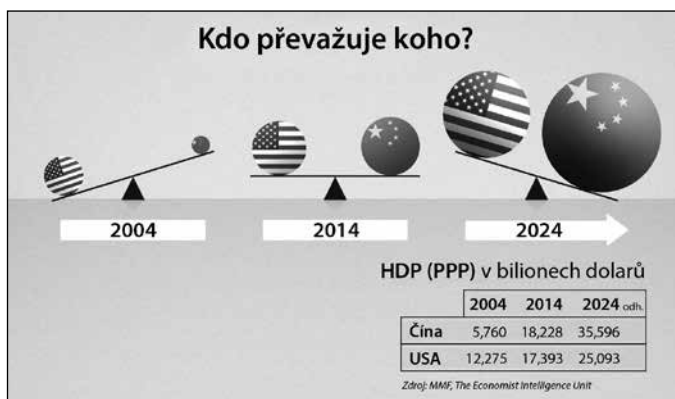
8/ Clintonová, „America’s Pacific Century“.

9/ „Remarks by President Obama to the Australian Parliament“, 17. listopadu 2011.

není pouhou aspirací. Přes veškerou snahu ale není schopen předložit žádné přesvědčivé statistické údaje, které by jeho tezi dokazovaly. Údajný přesun pozornosti se nijak neprojevil v množství času, který problematice věnuje prezident, času, který jí je věnován na schůzích hlavních a vedlejších členů Národní rady pro bezpečnost, délce osobních jednání s představiteli regionu, délce přeletů, počtu kotvicích lodí nebo rozpočtově přidělených částkách. Dodnes neukončené války v Iráku a Afghánistánu a navazující nové konflikty na území Sýrie a takzvaného Islámského státu v širokém pásmu Středního východu nadále vznášejí monopolní nárok, pokud jde o zacílení americké zahraniční politiky i prezidentův osobní program. Jak vzpomínal jeden zaměstnanec Obamovy administrativy: „Žádný odklon od Středního východu jsme nikdy nepocítili. Asi 80 procent velkých schůzí Národní rady pro bezpečnost se soustředilo na Střední východ.“¹⁰

I kdyby ale pozornost Spojených států nebyla upoutána jinde, stejně by Washington těžko mohl odolávat zákonům ekonomické gravitace. Porovnejme si relativní váhu americké a čínské ekonomiky, jako by se jednalo o dvojici závaží na protilehlých stranách houpačky. Závěr, který ze srovnání plyne, je velmi bolestný a zcela evidentní. Američané diskutují o tom, jestli mají méně došlapovat na levou nohu (Střední východ) a silněji došlápnout na pravou (Asie). Mezitím ale Čína roste a roste – třikrát rychleji než USA. Americká strana houpačky se proto zdvihla do té míry, že obě nohy budou brzy bímbat ve vzduchu.

10/ „A Dangerous Modesty“.

To vše tvoří podtext úvodní otázky mého student-ského kvízu. Druhá otázka pak strhne z očí další zá-voj iluzí. Ptám se posluchačů: Kdy se může *reálně* stát, že se Spojené státy ocitnou na druhém místě? Ve kte-rém roce může dojít k tomu, že Čína předstihne USA a stane se největším trhem s automobily, s luxusním zbožím nebo prostě největší ekonomikou na světě?

Většina studentů ohromeně strne, když se dozvědí, že podle většiny indikátorů Čína předstihla Spojené státy *už dnes*. Coby největší výrobce lodí, oceli, hliníku, nábytku, oděvů, tkanin, mobilních telefonů a počítačů se stala centrem světové produkce.¹¹ Ještě víc studenty překvapí, že se Čína u většiny kategorií výrobků stala i největším světovým spotřebitelem. Amerika je sice kolébkou automobilu, ale Čína je dnes největším au-tomobilovým producentem i největším trhem s auty. Čínští spotřebitelé si v roce 2015 pořídili dvacet milio-nů aut – o tři miliony víc, než kolik se jich prodalo

v USA.¹² Stejně tak je Čína největším trhem s mobilními telefony, uskuteční se zde největší objem internetových obchodů a v zemi žije největší počet uživatelů internetu.¹³ Čína stojí na prvním místě v importu oleje, spotřebě energie i instalaci solárních panelů.¹⁴ Možná nejvíce zdrcujícím zjištěním pro americké sebevědomí ale asi je, že i v roce 2016 (stejně jako ve všech letech počínaje finanční krizí roku 2008) se Čína udržela na pozici hlavního motoru globálního ekonomického růstu.¹⁵

ALE TO JE PŘECE VYLOUČENO!

Pro Američany vyrůstající ve světě, ve kterém Spojené státy byly *number one* – a to jsou všichni Američané zhruba od roku 1870 –, je nepředstavitelné, že by Čína mohla Ameriku z pozice největší světové ekonomiky vystrnadit. Ve Spojených státech je rozšířená představa, že ekonomické prvenství představuje jakési nezcizitelné právo, které se stalo přímo součástí národní identity.

Lpění Ameriky na vlastním světovém prvenství pomáhá objasnit, proč v roce 2014 propukl ve Washingtonu na schůzi Mezinárodního měnového fondu

12/ Viz „International Car Sales Outlook“.

13/ Viz „As China’s Smartphone Market Matures, Higher-Priced Handsets Are on the Rise“; Hoffmann, Lannes, „China’s E-commerce Prize“; McKirdy, „China’s Online Users More Than Double Entire U.S. Population“.

14/ Dunnová, „China Is Now the World’s Largest Net Importer of Petroleum and Other Liquid Fuels“; Enerdata, „Global Energy Statistical Yearbook 2016“; Martin, „China Is on an Epic Solar Power Binge“.

15/ Roach, „Why China Is Central to Global Growth“.

a Světové banky takový poprask, když MMF vydal každoroční zprávu o globální ekonomice. Tisk přišel s titulkem: „Amerika je teď číslo 2.“ Řečeno halasným sloganem webové stránky Marketwatch: „Ať se to podá, jak chce, příjemné to nebude, takže teď to prostě řeknu: už nejsme na prvním místě.“¹⁶ Strážlivější shrnutí závěrů MMF nabídly *The Financial Times*: „Je to úředně venku: podle odhadů MMF měla ekonomika USA v roce 2014 objem 17,4 bilionu dolarů, Číny 17,6 bilionu.“ K tomu list dodal, že „ještě v roce 2005 nedosahoval objem čínské ekonomiky ani poloviny americké. V roce 2019 bude podle odhadu MMF o 20 % větší.“¹⁷

MMF měřil čínské HDP pomocí parity kupní síly (PPP), což je standard dnes využívaný ve všech významných mezinárodních institucích, k jejichž úkolům patří vzájemné porovnávání národních ekonomik. Jak uvedla CIA, PPP „poskytuje nejlepší dostupné východisko k porovnání ekonomické síly a blahobytu různých zemí“. MMF vysvětluje: „Tržní kurzy jsou kolísavější a při jejich využívání může dojít k zásadním výkyvům v agregátních údajích o růstu i přesto, že tempo růstu jednotlivých zemí je stabilní. Za lepší míru celkového blahobytu je obecně považována PPP.“¹⁸ Pokud měříme paritou kupní síly, Čína už předstihla Spojené státy a tvoří přibližně 18 procent světového HDP – oproti dvěma procentům v roce 1980.¹⁹

V kruzích, v nichž se na americké hospodářské prvenství přísahá se zbožnou úctou, podniklo prohlášení

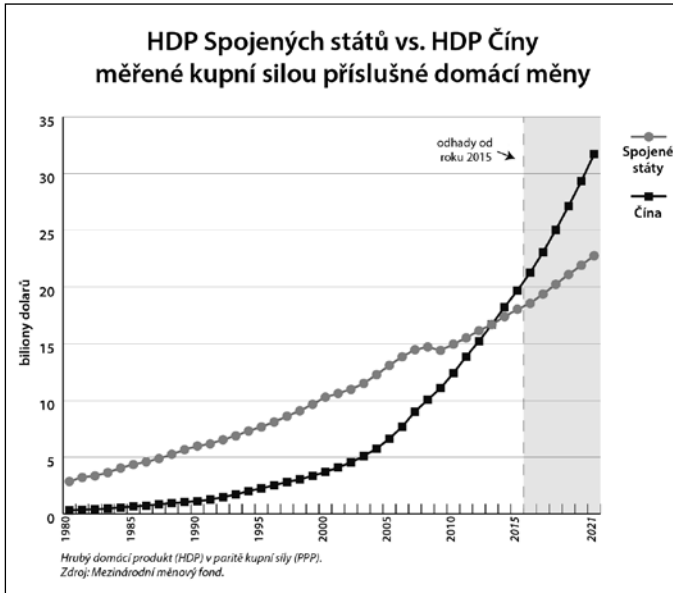
16/ Arends, „It's Official. America Is Now No. 2“.

17/ Giles, „The New World Economy in Four Charts“.

18/ Viz popis PPP v metodologii GDP v „Definitions and Notes“; Callen, „PPP Versus the Market. Which Weight Matters?“.

19/ Mezinárodní měnový fond, World Economic Outlook Database.

1. „Největší hráč v dějinách světa“

MMF energické pátrání po statistikách, podle kterých USA přece jen zůstávají na prvním místě. Sem patří HDP v přepočtu na hlavu, lepší započtení kvality života a blahobytu a nová zpřesňující vysvětlení pro dříve užívaný standard, který měřil HDP pomocí tržních směnných kurzů.²⁰ Jelikož s tím mnoho mých ctěných kolegů nesouhlasí, požádal jsem nejvýznamnějšího akademicky etablovaného centrálního bankéře na světě, bývalého profesora MIT Stanleyho Fischera, aby mi sdělil, jak podle jeho názoru správně poměřovat americkou a čínskou ekonomiku. Fischer je autorem standardní učebnice makroekonomie, po jistou dobu řídil izraelskou centrální banku a v současnosti

20/ Viz např. Worstall, „China’s Now the World Number One Economy and It Doesn’t Matter a Darn“; Frankel, „Sorry, but America Is Still No. 1, Even If China Is Bigger“.

je zástupcem ředitele amerického Fedu. Mezi jeho bývalé studenty patří někdejší ředitel americké centrální banky Ben Bernanke i šéf Evropské centrální banky Mario Draghi. Zkrátka – Stanley Fischer ví, o čem mluví. A podle jeho mínění je PPP opravdu nejlepším způsobem měření, a to nejen pro zjištění vzájemné ekonomické síly. „Při srovnávání velikosti národních ekonomik,“ řekl mi, „zvláště pokud jde o vyhodnocení relativního vojenského potenciálu, je pro první odhad nejlepším měřítkem PPP. Udává, kolik letadel, raket, lodí, námořníků, pilotů, dronů, základen a dalších vojensky využitelných objektů si daný stát může pořídit a kolik za ně zaplatí ve vlastní měně.“²¹ Autoritativní ročenka *The Military Balance*, kterou vydává Mezinárodní institut strategických studií, s tímto soudem souhlasí a dodává, že „argumenty pro využití PPP jsou nejpřesvědčivější u Číny a Ruska“.²²

V období, kdy vzniká tato kniha, se v komentářích západního tisku k čínské ekonomice vžil výraz „zpomalení“. Pokud prohledáme zprávy seriózních listů o čínské ekonomice za období 2013–2016, zjistíme, že

21/ Fischer pokračuje: „Je ale důležité si uvědomit, že se tu jedná jen o první odhad. Zvláště u zboží, se kterým se mezinárodně obchoduje, například u ropy, poskytují tržní směnné kurzy lepší měřítko. Ještě důležitější pak je fakt, že mimo základní hospodářskou kapacitu má na vojenský potenciál dané země vliv i mnoho jiných faktorů včetně politické únosnosti zdanění obyvatel a schopnosti převést prostředky na posílení své národněbezpečnostní pozice.“ Tým fakt zdůraznil ekonom Charles Kindleberger, když napsal: „To, zda lze, či nelze platit reparace, bude – s poměrně velkou tolerancí, pokud jde o jejich velikost, a s tím, že nasazení hrubé síly tu ponecháváme stranou – záviset na tom, zda na daný úkol příslušná země vynaloží soustavné a odhodlané úsilí. Smířit se s takovýmto závěrem není pro ekonoma snadné.“ Viz Kindleberger, *Manias, Panics, and Crashes*, str. 225, 226.

22/ International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2016*, str. 495.

nejčastějším deskriptivním termínem, jehož se pro dění v Číně užívá, je právě výraz „zpomalení“.²³ Málokdo si ale položí otázku: zpomalení *vůči komu*? Pro popis výkonu americké ekonomiky si tisk naopak pro totéž období oblíbil výraz „oživení“. Jenže zkuste srovnat čínské „zpomalení“ s americkým „oživením“. Zpomalila Čína přibližně na stejné tempo jako USA? O něco víc? Nebo o hodně víc?

Ano, od propuknutí finanční krize a velké recese roku 2008 čínská ekonomika opravdu zpomalila – z 10 procent v období 1998–2008 na současných 6 až 7 procent v letech 2015 a 2016. Zatímco ale čínský hospodářský růst oproti tempu před propuknutím krize zpomalil přibližně o třetinu, globální hospodářský růst klesl skoro na polovinu. „Oživená“ americká ekonomika dosahuje za roky od velké recese každoročního růstu pouhých 2,1 procenta. Ekonomiky Evropské unie za totéž období každoročně rostou tempem 1,3 procenta a dál stagnují. Totéž platí o Japonsku, které za totéž období v průměru rostlo jen o 1,2 procenta.²⁴ Přes všechny řeči o čínském hospodářském zpomalení nespouštějte z paměti jeden vše zastíňující fakt: od propuknutí velké recese se 40 procent veškerého světového růstu uskutečnilo v jedné jediné zemi – v Číně.²⁵

23/ Slovní „shluk“ byl vygenerován databází Factiva s využitím všech titulků z listů *The New York Times*, *The Wall Street Journal* a *The Financial Times* od 25. října 2013 do 25. října 2016, přičemž v potaz bral slova „Čína“ a „růst“, „HDP“ nebo „ekonomika“.

24/ Pramenem údajů o růstu HDP je MMF. Obdobím od velké krize se míní roky 2010–2016. Údaje pro rok 2016 jsou odhady MMF z říjnové aktualizace Světové ekonomické databáze, kterou fond provozuje.

25/ Procentní podíl světového růstu, k němuž dochází v Číně, je spočten s využitím HDP, PPP (konstantní mezinárodní dolary roku 2011) z indikátorů světového vývoje Světové banky. Viz též Harrison, „The

KROKY K VÁLCE

Než do války vstoupíte, uvažte, jak ohromný vliv v ní má náhoda. Při vstupu do války je častým omylem, že se začne od špatného konce, nejprve se jedná a čeká se na pohromu.

— Thúkýdidés, athénský vyslanec
před spartským sněmem, 432 př. n. l.

Nikdy, nikdy, nikdy nevěřte tomu, že nějaká válka poplyne snadno a hladce nebo že člověk, který se vydává na neznámou plavbu, může předem vyměřit přílivy a bouře, na které natrefí. Státník, který podlehne válečné horečce, musí vědět, že jakmile jednou zazní signál, není už pánem, který rozhoduje, nýbrž otrokem nepředvídatelných a neovladatelných událostí.

— Winston Churchill

Válka je oblast náhody. V žádné lidské činnosti se nemusí této vetřelkyni ponechat taková volnost. Zvyšuje nejistotu všech okolností a ruší chod událostí.

— Carl von Clausewitz

Troufne si snad čínský předák, který má po dlouhé občanské válce jen nevalnou kontrolu nad svou vlastní zemí, zaútočit na supervelmoc, jež před pěti lety rozdrtila Japonsko a ukončila druhou světovou válku svržením atomových pum? V roce 1950, kdy americké oddíly zatlačovaly severokorejské síly k čínským

hranicím, to generálu Douglasi MacArthurovi připadalo neuvěřitelné. Jenže Mao si troufl. MacArthur byl zcela šokován. Čínské síly Američany rychle zatlačily zpátky k linii, která na počátku války oddělovala Severní a Jižní Koreu. Osmatřicátá rovnoběžka vyznačuje hranici obou Korejí dodnes. Než válka skončila, zahynuly skoro tři miliony lidí včetně 36 tisíc amerických vojáků.

Také sovětské vedení považovalo v roce 1969 za nepředstavitelné, že by Čína odpověděla na nevelkou pohraniční potyčku preventivním úderem na velmoc s ničivým nukleárním arzenálem. Přesně to ale Mao udělal a započal čínsko-sovětskou pohraniční válku. Gambit světu předvedl čínskou doktrínu „aktivní obrany“. Mao vyslal nepřehlédnutelný vzkaz: Čínu nikdo nezastraší, nevyjímaje ani protivníky, kteří by ji mohli vymazat z mapy.

Mohlo by se v nadcházejících letech stát, že válku mezi Čínou a Spojenými státy – válku, kterou si jedna ani druhá strana nepřeje – podníti srážka amerických a čínských válečných lodí v Jihočínském moři, tchajwanské hnutí za sebeurčení, tahanice mezi Čínou a Japonskem o ostrovy, na kterých nikdo nechce bydlet, nestabilita v Severní Koreji nebo i prudce se rozhořevší ekonomický spor? Vzhledem k faktu, že by důsledky byly tak očividně neúměrné jakýmkoliv ziskům, v něž by jedna nebo druhá strana mohla doufat, může to většině čtenářů připadat nepředstavitelné.⁴⁹⁰ I nejaderná válka vedená především na

490/ Na podporu této teze se někdy poukazuje na knihu *The China Challenge* Thomase Christensena. Christensen v podstatě vysvětluje, jakým způsobem proměny globální ekonomiky a politiky snižují pravděpodobnost velmocenské války mezi USA a Čínou. I Christensen ale uznává,

moři a ve vzduchu by mohla stát život tisíce vojáků na obou stranách. Podobný konflikt by navíc měl masivní ekonomické dopady. Podle zjištění think-tanku RAND Corporation ve studii z roku 2016 by již po prvním roce prudkého nejaderného konfliktu mohlo americké HDP klesnout až o 10 procent a čínské až o 35 procent, což jsou ztráty srovnatelné s velkou hospodářskou krizí.⁴⁹¹ A pokud by válka přerostla v jaderný konflikt, mohlo by to vést k totálnímu zničení obou zemí. Čínské i americké vedení si uvědomuje, že to nesmí dopustit.

Avšak co je nerozumné nebo nežádoucí, není ještě nemožné. K válkám dochází i tehdy, když jsou představitelé daných států odhodláni jim zabránit. Určité události nebo činy druhých jim zúží manévrovací prostor a donutí je k rozhodnutím, u nichž se před souhlasem s nepřijatelnými alternativami dává přednost válce. Periklés si nepřál válku se Spartou. Německý císař neusiloval o válku s Velkou Británií. Mao v roce 1950 zpočátku oponoval Kim Ir-senovu útoku na Jižní Koreu, protože se obával zpětné reakce. Ale mnohdy se stane, že hlavy států jsou událostmi donuceny volit mezi velkými a ještě většími riziky. A jakmile se jednou vojenská mašinerie dá do pohybu, mohou nedorozumění, chybné propočty a spletité vazby vy eskalovat ke konfliktu, který se zcela vymyká všem záměrům účastníků.

Že uvedený konflikt je nadále možný, a kromě toho si uvědomuje, že rostoucí vojenský náskok Číny značně zhorší zvládnutelnost problémů v bilaterálních vztazích, jako jsou například územní spory. Podrobnější rozbor těchto otázek viz Christensen, *The China Challenge*, zvláště kapitoly 2 („This Time Should Be Different. China's Rise in a Globalized World“) a 4 („Why China Still Poses Strategic Challenges“).

491/ Gompert, Cevallosová, Garafolaová, *War with China*, str. 48–50, 87.

Washington i Peking se těmto rizikům snaží lépe porozumět, a vytvořily si proto různé scénáře, simulace a cvičné hry. Ty často začínají neočekávaným incidentem nebo nehodou – načež se vedení ujmou hráči pověření simulovat Čínu nebo USA. Účastníci těchto cvičení jsou vždy znovu překvapeni, jak často poměrně drobné jiskry vedou k velkým válkám. Následující kapitola shrnuje čtyři případy z historie, kdy Čína sama iniciovala válku omezeného rozsahu, prezentuje čtyři pojmy, pomocí nichž se váleční plánovači snaží pochopit zdroje konfliktu, a načrtává pět věrohodných cest, po nichž by dvě největší velmoci současnosti mohly dospět k válce.

Korea, 1950–1953.

Dvacátého pátého června 1950 zahájil Kim Ir-sen (dědeček současného severokorejského vůdce Kim Čong-una) neohlášenou invazi do Jižní Koreje. Po třech dnech bojů Severní Korea obsadila jižní metropoli Soul a po měsíci bojů se jihokorejské síly ocitly na pokraji kapitulace.

V poslední chvíli jim na pomoc přišly oddíly s mandátem OSN, složené hlavně z amerických vojáků. Pod vedením generála Douglase MacArthura, nejvyššího velitele spojeneckých sil v Japonsku, vstoupily do války tři americké armádní divize s krytím těchže bombardérů B-26 a B-29, které předtím zdevastovaly valnou část Japonska. Během následujících tří měsíců Američané Severokorejce zahnali ke 38. rovnoběžce.

MacArthur předpokládal, že do Vánoc je po válce, a o možné reakci Číny příliš neuvažoval. Jeho síly překročily 38. rovnoběžku a rychle postupovaly k řece Ja-lu, která vyznačuje hranici mezi Severní Koreou

a Čínou. Korea měla být konečně sjednocena pod vládou s americkou záštitou a se sídlem v Soulu. Americká rozvědka přehlížela opakovaná varování čínské propagandy i taktické indicie čínských zajatců; čínský zásah ve prospěch Severní Koreje považovala za vyloučený. Před necelým rokem v Číně skončila občanská válka, která zemi rozerval na kusy a vyžádala si až 3,5 milionu obětí.⁴⁹² Proč by režim, který se ještě nestihl vzpamatovat z války, riskoval vlastní přežití útokem na atomovou velmoc, která přinutila císařské Japonsko k bezpodmínečné kapitulaci?⁴⁹³

Jednoho krásného dne počátkem listopadu ale MacArthur zjistil, že se americká a spojenecká vojska ocitla pod náporem čínské armády o síle 300 tisíc mužů. Americké jednotky byly přistiženy nepřipravené a utrpěly těžké ztráty. Jeden pluk americké 1. jízdní divize přišel za pouhých několik hodin v boji muže proti muži o šest set vojáků. Síla, které se MacArthur s ostatními důstojníky posmíval jako pouhému „vojsku venkovanů“, zastavila postup spojenců a zatlačila oddíly OSN zpátky k 38. rovnoběžce.⁴⁹⁴

MacArthur musel sledovat, jak ho protivník poráží ve válce, kterou považoval za vyhranou, a požádal prezidenta Harryho Trumana, aby mu schválil použití jaderných zbraní proti Číně.⁴⁹⁵ Truman ale plán nezkrtného pětihvězdičkového generála nepřijal a naopak ho zbavil velení. Válka se v patové situaci táhla

492/ Valentino, *Final Solutions*, str. 88.

493/ Rose, „Two Strategic Intelligence Mistakes in Korea, 1950. Perceptions and Reality“, str. 57–65.

494/ Fehrenbach, *This Kind of War*, str. 184–196.

495/ Podle Fehrenbachova výkladu měl MacArthur v úmyslu vysadit námořní síly dostatečně blízko k čínské pevnině, vyvolat tak ozbrojenou reakci Číny a tu následně využít jako záminku k jaderné eskalaci.

ještě dva roky, až nakonec roku 1953 Trumanův nástupce, prezident Dwight Eisenhower, podepsal příměří. Jak podotýká historik T. R. Fehrenbach: „Po víc než sto let byly čínské ozbrojené síly terčem posměchu, protože jim scházely dovednosti, prostředky i ochota bojovat.“⁴⁹⁶ To se změnilo.

Čínsko-sovětská hranice, 1969.

Devatenáct let poté, co Číňané vystavili zimmnímu šoku americké a spojenecké síly, se Čína postavila druhé světové supervelmoci. Koncem šedesátých let, kdy napětí mezi Čínou a SSSR vrcholilo, se obě mocnosti střetly v sérii přestřelek podél sporné hranice na zamrzlé řece Ussuri na Sibiři. Sovětské oddíly, tvrdil Mao, byly „v pohybu“ a SSSR „stále znovu“ navyšoval své síly ve snaze (jak hlásil list *Deník lidu*) vytvořit „protičínský prstenec obklíčení“.⁴⁹⁷

V sekvenci akcí a reakcí obě strany navýšily své pohraniční oddíly, takže se více než 650 tisíc čínských vojáků ocitlo proti 290 tisícům sovětských vojáků a 1200 letadel. Mao pohrozil dalekosáhlou „lidovou válkou“, jež bude „měřením lidských sil a morálky“. Podle Arkadije Ševčenka, nejvyššího sovětského funkcionáře, který přeběhl na Západ, bylo politbyro zděšeno „děsivými přeludy vpádu milionů Číňanů“, kvůli kterým sovětské vedení „skoro šlelo“.⁴⁹⁸

Sověťští vojáci měli mnohem lepší výzbroj i výcvik a zaštiťovalo je letectvo s velkou převahou. Navíc Sověti disponovali arzenálem více než deseti tisíc jaderných zbraní včetně pětisetkilotunových taktických jaderných

496/ Fehrenbach, *This Kind of War*, str. 192.

497/ Gerson, „The Sino-Soviet Border Conflict“, str. 17.

498/ Tamtéž, str. 16, 17, 44.

raket SS-12, které Moskva přesunula do pohraničí. Čína sice roku 1964 provedla test jaderné zbraně, ale k dispozici měla jen několik málo hlavic, kterými by nemohla zasáhnout hlavní město. Ještě v listopadu 1968 sám předseda Mao přiznal, že Čína „v jistém smyslu zůstává nejadernou zemí. S naším málem jaderných zbraní nás nelze počítat mezi země s jadernou výzbrojí. Pokud povedeme válku, musíme využívat konvenční zbraně.“⁴⁹⁹ Mnoho vysokých sovětských velitelů mělo za to, že jediným způsobem, jak sílící čínskou hrozbu překonat, je preventivní jaderný úder. Úvahy Sovětů o útoku na Čínu byly natolik vážné, že se sovětská vláda diskrétně obrátila na Nixonovu administrativu, aby zjistila její reakci. Jak se později zamýšlel tehdejší americký poradce pro bezpečnost Henry Kissinger: „Sovětský svaz měl k preventivnímu útoku mnohem blíže, než jsme si“ v dané době „uvědomovali“.⁵⁰⁰ Teprve poté, co Washington varoval, že by takovému útoku nepřihlížel nečinně, odsunula Moskva tuto možnost stranou.⁵⁰¹

Přesto Mao v konfrontaci s rozhněvaným Sovětským svazem zvolil nečekanou strategii: pošťouchl medvěda. Čínská armáda naplánovala útok, který bude „usilovat o rychlost akce“ a uštědří Moskvě „hořkou lekci“.⁵⁰² Druhého března 1969 Lidová osvobozenecá armáda ze zálohy napadla sovětské pohraničnický na ostrově Čen-pao uprostřed řeky Ussuri a krátce nato následoval další útok; celkem zahynulo devadesát jedna Sovětů a třicet Číňanů.⁵⁰³

499/ Khoo, *Collateral Damage*, str. 144.

500/ Kissinger, *On China*, str. 219.

501/ Kissinger, *Umění diplomacie*, str. 756.

502/ Gerson, „The Sino-Soviet Border Conflict“, str. iii.

503/ Fravel, *Strong Borders, Secure Nation*, str. 201.

Proč se Čína pustila do tak nerozvážného gambitu? Z Maova pohledu šlo o nejzazší obrannou akci, projev obecnější čínské strategické koncepce „aktivní obrany“, respektive toho, co Mao označil za „obranu rozhodnými střety“.⁵⁰⁴ Číňané chtěli útokem ze zálohy především zasadit psychologickou ránu, nikoli dosáhnout vojenského vítězství. Jak konstatuje Michael Gerson, cílem bylo „odstranit Sověty od budoucí agrese nebo nátlaku vůči Číně“ a „ostře předvést odvahu, odhodlání a sílu Číny před tyčící se sovětskou hrozbou“.⁵⁰⁵

Krise v Tchajwanském průlivu, 1996.

I po Maově smrti Čína setrvala u selektivního uplatnění vojenské síly i za cenu rizika rozsáhlejšího konfliktu a ve snaze vyslat jasný signál svým oponentům. Roku 1996 se Čína obávala, že tchajwanský prezident Li Teng-chuej podkopává dlouhodobě danou formuli „jedné Číny“ a postupuje k vyhlášení nezávislosti. Peking proto znovu přikročil k vojenskému řešení. Ve snaze porazit Lia v tchajwanských volbách roku 1996 se Čína pokusila tchajwanské voliče zastrašit deštěm raket, které ostrov zahrnuly z obou stran a ohrožovaly obchodní mořeplavbu, na které je závislý.

Tentokrát ale k překvapení Číny Clintonova administrativa zareagovala energicky: Spojené státy vyslaly Tchaj-wanu na pomoc bitevní skupiny letadlových lodí USS *Nimitz* a USS *Independence*. Čína ustoupila a nevyšel jí ani pokus o ovlivnění tchajwanských voličů, protože prezident Li volby vyhrál a USA utužily

504/ Tamtéž.

505/ Gerson, „The Sino-Soviet Border Conflict“, str. 24.

svazek s Tchaj-wanem.⁵⁰⁶ Mylný úsudek Pekingů však navedl americké válečné plánovače k lepšímu pochopení toho, jak by sklon Číny k agresivnímu hazardování spolu s nehodou nebo nedorozuměním mohl vyvolat válku.⁵⁰⁷

Čínská moře dnes.

Jak už jsme uvedli v 7. kapitole, při pohledu z vlastního pobřeží vidí čínští představitelé čínská moře. Z jejich hlediska představuje přetrvávající přítomnost lodí amerického námořnictva v čínských vodách a každodenní výzvědné lety podél čínských hranic pouhé anomálie, nevíтанé pozůstatky druhé světové války. S tím, jak si Čína buduje schopnost vyvíjet na USA tlak, pokouší se o jejich vytlačení. Například v prosinci 2013 americký křižník s řízenými střelami USS *Cowpens* pozoroval první letadlovou loď Lidové osvobozené armády, loď *Liaoning*, při úvodním vyplutí, když vtom americký kapitán obdržel z letadlové lodi ostře formulovanou zprávu s příkazem opustit oblast. Kapitán křižníku *Cowpens* v odpovědi upozornil, že provádí zcela standardní a právně neproblematické operace v mezinárodních vodách, a udělený rozkaz proto neuposlechne. Několik minut nato do dráhy křižníku vjela loď čínského námořnictva a kapitánovi *Cowpens* zůstaly jen dvě možnosti: buď do lodi narazit, nebo provést úhybný manévr, kterým se křižník vyhne srážce, ale Číňané si to

506/ Jak právem upozorňují čínští analytici, Liův postup k separaci se také vyvíjel k větším ústupkům.

507/ Viz Thies, Bratton, „When Governments Collide in the Taiwan Strait“, str. 556–584; Ross, „The 1995–96 Taiwan Strait Confrontation“, str. 87–123.

vyloží jako ústup. Kapitán se rozhodl pro druhou možnost.⁵⁰⁸

Incident s křižníkem *Cowpens* byl za poslední roky jedním z desítek případů, kdy se námořnictvo a letectvo Lidové osvobozené armády dopustilo úmyslných provokací, při nichž riskovalo „náhodné“ srážky a testovalo, kam až jsou američtí důstojníci ochotni zajít. Americké námořnictvo dalo svým lodím pokyn vyhnout se konfrontacím, a pokud se s podobnou taktikou setkají, deeskalovat. Ne vždy se to ale podařilo. V dubnu 2001 se americké výzvědné letadlo poblíž ostrova Chaj-nan srazilo s čínskou stíhačkou, která je pronásledovala, aby tak demonstrovala odpor Pekingu proti těmto výzvědným letům. Čínský pilot zemřel, američtí piloti byli nuceni nouzově přistát na čínském území a administrativa George W. Bushe musela čelit první mezinárodní krizi. Zadrženi američtí piloti byli po deseti dnech osvobozeni. Letadlo si ale Číňané ponechali déle, což jim umožnilo seznámit se s jeho přísně tajnou výzvědnou technologií. Od tohoto incidentu čínská armáda mění rozložení a poměr sil v přílehlých vodách. Výstavbou ostrovů, rozestavováním raketových baterií a budováním letišť v Jihočínském moři vytváří v terénu nová fakta, jež pro americké síly v těchto kritických oblastech znamenají zvýšení rizika.

Když uvedené čtyři případy posoudíme souborně, vyplývá z nich, že při úvahách o tom, kdy a jak může Čína nasadit vojenskou sílu, se nestačí ptát, co bychom na jejich místě dělali my. Pro čínské vedení je vojenská síla nástrojem v orchestrální hře vzájemného

508/ Viz Perlezová, „American and Chinese Navy Ships Nearly Collided in South China Sea“.

potýkání, nástrojem, kterého může využít i preventivně k překvapení silnějšího oponenta, který by podobného jednání nebyl schopen.

JISKŘENÍ, PŘEDCHŮDNÉ PODMÍNKY, AKCELERANTY A ESKALAČNÍ ŽEBŘÍČKY

Analytici válečných scénářů používají koncepty, které se osvědčily americké lesní správě. Žháři jsou příčinou jen nízkého procenta požárů. Mnohem častějšími faktory jsou zahozené nedopalky, neuhašená ohniště, průmyslové nehody a blesky. Naštěstí v lesích i v mezinárodních vztazích platí, že většina jisker žádný požár nevyvolá.

O tom, které jiskry se změní v požár, často rozhodují předchůdné podmínky. Americká lesní správa sice rozvěšuje varování medvěda Smokyho táborníkům a turistům, že „jenom vy můžete zabránit lesním požárům“, ale k tomu připojuje další varování, pokud se vyskytnou dlouhodobá sucha nebo období mimořádného horka, a vysoce rizikové oblasti často zcela uzavře. Kromě toho reguluje ukládání vznětlivých chemikálií, plynových bomb a benzínových nádrží a s tím, jak se podmínky zhoršují, zpřísnuje vydané předpisy.

Pokud jde o současné vztahy mezi Čínou a Spojenými státy, mezi relevantní předchůdné podmínky patří geografické rysy, kultura, historie i lekce, které si jedna a druhá vláda vzaly z nedávných případů vojenského střetu. Na rozdíl od Německa a Británie se USA a Čína nacházejí na opačných stranách zeměkoule. Čínští

stratégové s poukazem na tento fakt někdy Američanům suše připomínají, že nahodilá srážka amerických a čínských lodí v Karibiku nyní příliš nehrozí. Kdyby se americké námořnictvo drželo ve Východočínském a Jihočínském moři jejich příkladu a zůstalo na vlastní polokouli, pak – tvrdí – by riziko srážky s čínskými lodmi zcela vymizelo. Navíc s sebou „tyranie vzdálenosti“, jak o ní mluví plánovači v Pentagonu, nese otázky, ohledně schopnosti Ameriky vést v těchto vodstvech proti Číně efektivní vojenské tažení.

Nejdůležitějším okruhem předchůdných podmínek však jsou thúkýdidovské syndromy vzrnáhající se a dominantní mocnosti, jež Čína a USA vykazují v plném rozsahu. Dokonce tyto rysy vystupují zvlášt ostře do popředí v důsledku čínských „sta let ponížení“, a zejména přetrvávajícího hněvu nad krutostmi, jichž se na Číně dopustili japonští invazoři a okupanti. Zvláštním rizikem jsou proto spory mezi Japonskem a Čínou ohledně ostrovů ve Východočínském moři. Pokud vláda premiéra Šinzóa Abeho nebo jeho nástupce dosáhne revize pacifické ústavy Japonska a navýší vojenskou kapacitu země včetně obožřivelných vylodění umožňujících zabrat sporné ostrovy, Čína to nebude jen trpně sledovat.

„Historie je pamětí států,“ napsal Kissinger ve své první knižní publikaci⁵⁰⁹ – a tato pamět těžce doléhá na všechna budoucí národní rozhodnutí. Americká i čínská armáda ví, že Spojené státy prohrály nebo přinejmenším nevyhrály ve čtyřech z pěti velkých válečných konfliktů, do nichž od konce druhé světové

války vstoupily.⁵¹⁰ (Korea skončila přinejlepším remízou, Vietnam ztrátou a u Iráku ani Afghánistánu není pravděpodobné, že by skončily úspěchem USA. Jasně vítězství představuje pouze válka, kterou roku 1991 vyhlásil prezident George W. Bush Iráku Saddáma Husajna s cílem vynutit si odchod z Kuvajtu.) Bývalý ministr obrany Robert Gates při úvaze nad těmito výsledky zformuloval jasný závěr: „Jakýkoli budoucí ministr obrany, který prezidenta vybidne, aby znovu vyslal velkou americkou pozemní armádu do Asie, na Střední východ nebo do Afriky, by si podle mého mínění ‚měl nechat prohlédnout hlavu‘, jak to delikátně zformuloval generál MacArthur.“⁵¹¹ Navíc Američané – a politici, kteří americké vojáky posílají do války – v posledních desetiletích projevují stále nižší ochotu tolerovat americké ztráty na životech. Tento odpor ke ztrátám má zásadní dopady: vojenští plánovači teď odmítají uvažovat o celých kategoriích operací, protože jsou pro vojáky riskantní, a politici stále méně hovoří o vítězství a stále více o ochraně vojáků. Čínští představitelé o tom vědí a zabudovali to do svých plánů. V soukromých rozhovorech někteří neváhali prohlásit, že mají nadbytek několika milionů svobodných mužů ochotných zemřít za svou zemi.

510/ Jak v rozhovoru pro pořad PRI's The World řekl v roce 2014 Henry Kissinger: „Od konce druhé světové války se Spojené státy zapojily do pěti válek. Pouze v jednom případě dosáhly stanoveného cíle. Další skončila patem a ze zbylých tří jsme se jednostranně stáhli. Na mysli mám první válku v Iráku, ve které jsme dosáhli stanoveného cíle, válku v Koreji, která skončila svého druhu patem, a konečně válku ve Vietnamu, druhou válku v Iráku a válku v Afghánistánu, odkud jsme se jednostranně stáhli.“ Viz „Henry Kissinger Would Not Have Supported the Iraq War If He'd Known What He Knows Now“.

511/ „Remarks by Secretary of Defense Robert Gates at the U. S. Military Academy at West Point“.

Jako když se benzín přiblíží k zápalce, mohou akcelerátory změnit náhodnou srážku nebo provokaci třetí strany ve válku. Jeden okruh akceleratorů vystihl Clausewitz označením „válečná mlha“. V návaznosti na Thúkýdidův postřeh, že válka je „záležitost náhod“, konstatuje Clausewitz v pojednání *O válce*, že „válka je oblast nejistoty; tři čtvrtiny toho, na čem se zakládá činnost ve válce, leží v mlze větší či menší nejistoty“.⁵¹² Tato zásadní nejistota může velitele nebo politika přimět k agresivnímu jednání i tam, kde by obecnější znalost faktů radila spíše k obezřetnosti, a naopak.

Dva dny poté, co severovietnamské lodi v roce 1964 napadly v Tonkinském zálivu americký výzvědný torpédoborec USS *Maddox*, nahlásila americká rozvědka druhý útok na tutéž loď. Ministr obrany Robert McNamara, popuzen touto drzostí Severního Vietnamu, vedl kampaň, která Kongres přiměla ke schválení rezoluce nazvané po Tonkinském zálivu, jež byla v zásadě vyhlášením války Severnímu Vietnamu. Až s odstupem několika desítek let se McNamara dozvěděl, že zpráva o druhém útoku byla nepravdivá. Sám pak napsal: „V konečné instanci platí, že prezident Johnson schválil bombardování v reakci na domnělý druhý útok, ke kterému ovšem nedošlo.“ Falešný poplach sehrál zásadní roli v tom, že se Spojené státy vydaly po cestě vedoucí k vietnamskému fiasku.⁵¹³

Efekt mlhy a nejistoty se podstatně zhoršil s nástupem ničivých zbraní, slibujících „šok a hrůzu“. Útokem na velicí a kontrolní systémy včetně satelitů, jež

512/ Clausewitz, *O válce*, str. 51.

513/ McNamara, *In Retrospect*, str. 128–143.

jsou dnes zcela nezbytnou součástí zaměřovacích dat a komunikací, může nepřítel zcela paralyzovat vojenské velení země. Základní verzi podobného útoku předvedly americké síly při válce se Saddámem Husajnem v roce 1991 („Pouštní bouře“): eliminovali Saddámovu rozvědnou síť a přerušili jeho komunikační vazby na irácké velitele v terénu. Izolované síly se jen krčily na místě, a útoky amerického letectva – jak podotkli někteří piloti – pak vyšly nastejno jako „střílet na ryby v sudu“.

Jedním akcelerantem, u něhož vojenští plánovači předpokládají, že v jakémkoli americko-čínském konfliktu sehraje významnou roli, jsou antisatelitní zbraně – dlouho téma sci-fi, dnes však realita. V roce 2007 Čína úspěšně zničila meteorologický satelit a vedle toho pravidelně provádí méně dramaticky vyhlížející testy své protisatelitní kapacity. Satelity představují klíčovou spojnici pro skoro všechny americké vojenské aktivity, varováním před balistickými střelami protivníka počínaje a zajišťováním fotografií a meteorologických předpovědí kvůli plánování operací konče. Globální lokalizační satelity zajišťují moment preciznosti takřka u veškeré přesně naváděné vojenské munice a dávají lodím, letadlům i pozemním jednotkám informaci o tom, kde se na bitevním poli nacházejí. USA jsou na této technologii závislé víc než kterýkoli konkurent. Bez satelitů nemůže vrchní velitel rozeslat rozkazy četám v terénu, plavidlům na moři ani nikomu dalšímu. Antisatelitní zbraně vykazují plné spektrum od „kinetických“, které svůj cíl fyzicky zničí a zaneřádí vesmírný prostor obíhajícími střepinami, až po poklidnější systémy, které s pomocí laserů satelity vyruší nebo „oslepí“, takže nejsou použitelné.

Ještě mnohem více příležitostí k destruktivnímu technickému vývoji, který může být zdrojem klíčové převahy, ale současně v sobě obnáší riziko nekontrolované eskalace, skýtá kyberprostor. Podrobné údaje o útočných kyberzbraních podléhají nejvyššímu stupni utajení a navíc se neustále mění. Veřejnost ale občas zahlédla, jak fungují, například při kyberútoku USA na jaderný program Íránu.⁵¹⁴ Hlavní americké agentury pro kyberprostor, tedy Národní agentura pro bezpečnost a americké kybervelení (US Cyber Command), shodně se svými čínskými protějšky umějí pomocí kyberzbraní bez hluku vyřadit z provozu celé vojenské sítě i nezbytně nutnou civilní infrastrukturu, například elektrické vedení. S využitím proxy serverů a vytvořením mezinárodní sítě napadených počítačů navíc mohou zastřít původ dané kyberoperace a zbrzdit identifikaci útočníka.

Podobně jako antisatelitní zbraně, i kyberzbraně by se v bitvě mohly stát zdrojem zásadní převahy, pokud naruší velení a kontrolu a postihnou informace, na nichž je moderní armáda závislá – navíc to vše bez krevprolití. Vystává tak ale nebezpečný paradox: jednání, o němž si útočníci myslí, že jím konflikt utlumí, se může obětem naopak jevit jako provokativně riskantní. I kdyby zůstalo bitevní pole materiálně omezeno na Jihočínské moře, kyberkapacity umožňují oběma účastníkům konfliktu zasáhnout citlivou infrastrukturu protistrany, například vysadit z provozu elektrické vedení, nemocnice nebo složky finančního systému. Kyberútoky zaměřené na narušení komunikací by zase způsobily zhoustnutí válečné mlhy a nastolily by

zmatek, ve kterém se exponenciálně zvyšuje riziko chybného odhadu.

USA i Čína sice již dnes disponují jaderným arzenálem, který může přečkat první útok protistrany a umožnit odvetu, nicméně ani jedna země spolehlivě neví, zda by její kyberarzenál odolal při prudkém kyberútku. Rozsáhle pojatý čínský kyberútok na americké vojenské sítě by například mohl dočasně ochromit schopnost Washingtonu odpovědět odvetnými kyberútoky nebo by přímo mohl narušit některé klíčové velicí, kontrolní a výzvědné systémy. Do chodu se tak uvádí riskantní dynamika podle zásady „Konej, nebo prohrajesh“: jedna i druhá strana má důvod zaútočit na klíčové spojnice v počítačových sítích protistrany dřív, než bude sama ochromena.

Jistá frakce pekingského nebo washingtonského vedení by mohla vyzvat k provedení drobného kyberútku bez jakýchkoli ztrát na životech a bez poplašení veřejnosti; akce by měla protivníkovi signalizovat hrozbu rozsáhlejších kyberútoků na vojenskou nebo civilní infrastrukturu. Pokud ale protivník nepochopí, že je akce takto míněna, výsledkem může být rychlá eskalace odvetných opatření v kyberdoméně. Jedna i druhá strana smýšlí podle zásady „Konej, nebo prohrajesh“, má obavy z vlastních citlivých míst a buď si probíhající útok chybně vyloží, nebo přikročí k disproportční odvetě, dokud jsou její kyberzbraně nedotčeny.

Neúmyslné vtažení USA a Číny do konfliktu může způsobit celé spektrum nebezpečných akceleračních v kyberprostoru. Kampaň zapírání a klamů by mohla vyšetřovatele přimět k víře, že se Čína na útoku nepodílí, a zodpovědnost by naopak byla svalena na třetí stranu. Při kampani tohoto typu by se mohly uplatnit

falešné profily na sociálních sítích, loajální média nebo falešné indicie zanechané v malwaru, jež americké vyšetřovatele zmatou a zbrzdí zjištění faktického stavu věcí. Pokud by akce tohoto druhu byla efektivní, válečná mlha by znovu podstatně zhoustla.

Dalším akcelerantem může být narušené utajení citlivých sítí. Samozřejmostí to je například u ovládnutí jaderného velení, ale existují další případy, jež může jedna a druhá strana posuzovat odlišně. Vezměme si například „Velký čínský firewall“, což je soubor hardwaru a softwaru, který Pekingu umožňuje monitorovat a blokovat rozsáhlé segmenty internetu. Washington by mohl zablokovat některý důležitý dílčí systém Velkého firewallu a považovat to za skromně pojaté soukromé varování. Avšak čínské vedení považuje kontrolu nad informacemi, jež k občanům přicházejí, za zásadní věc a mohlo by si takovou operaci chybně vyložit jako první úder v pokusu o změnu režimu.

V porovnání s nejbrutálnějšími válečnými instrumenty v čele s jadernými bombami skýtají kyberzbraně příslib přesného a subtilního počínání. To je ale iluze. Vlivem zvýšeného propojení různých systémů, zařízení a „věcí“ dochází k efektu domina. Útočníci nemohou přesně vědět, jak zapůsobí hackerské ovládnutí jednoho systému na jiné; nemají proto možnost úzce vymezit dopady svého počínání a vyhnout se nezamýšlené eskalaci. V roce 2016 fungovalo na celém světě 180 tisíc systémů průmyslové kontroly napojených na internet.⁵¹⁵ Souběžně s tím se rozvíjí takzvaný „internet věcí“, zahrnující na celém světě asi

515/ „Kaspersky Lab Discovers Vulnerable Industrial Control Systems Likely Belonging to Large Organizations“.

10 miliard zařízení. Počet lákavých terčů tedy rychle narůstá a kolaterální škoda může být v kyberprostoru stejně smrtící a ničivá jako v tradičním válčení. Hackerské ovládnutí určitého vojenského cíle může například mimoděk vyřadit z provozu systém, jehož užívá nějaký zdravotnický nebo finanční komplex. Američtí kybervelitelé sice vytrvale opakují, že v oblasti kyberofenzivy disponují nejničivějšími nástroji Spojené státy, ale současně přiznávají, že příbytek Spojených států je nejkřehčí.

V šedesátých letech navrhl futurista Herman Kahn (jeden ze stratégů studené války, které paroduje Peter Sellers ve filmové postavě dr. Strangelova) eskalační žebřík o 44 příčkách, sahajících od „subkrizového manévrování“ až po plný jaderný konflikt.⁵¹⁶ První příčkou Kahnova žebříku je „očividná krize“ čili jiskra. Nebývá pravidlem, upozorňuje Kahn, aby mocnosti při propuknutí krize stoupaly po eskalačním žebříku metodicky a postupně. Spíše přeskakují příčky – vlivem předchůdných podmínek a akceleračních. Jeden i druhý stát při výstupu hodnotí vlastní postavení na dané příčce v porovnání s protivníkem a propočítává, jak srovnání dopadne na vyšších příčkách. Takto se může stát, že se zhmotní ochota přijmout pat nebo porážku a k ničivějším úrovním válečného střetu neeskalovat. Často se stává, že má určitý stát na několika příčkách převahu, ale o kus výš je naopak v nevýhodě. Každá strana by sice ráda konflikt končila v bodě, ve kterém má převahu, ale musí najít podmínky přijatelné i pro protivníka, který ví, že může konflikt vyeskalovat na vyšší úrovně, na kterých má sám převahu.

Ekonom a laureát Nobelovy ceny Thomas Schelling přirovnal základní strategickou soutěž mezi nukleárními supervelmocemi ke hře na sraba. V klasické podobě, jak s ní v padesátých letech přišli teenageři lačníci po vzrušení, spočívá hra v tom, že se proti sobě postaví dvě rychlá auta tak, aby levým kolem ujížděla po středové čáře. Pak se k sobě začnou řídit plnou rychlostí. Kdo uhne první, je srab, a druhý vyhrává holku, o kterou se bojuje. Když neuhne ani jeden, auta se srazí a oba zemřou.

Od „štrejchnutých“ lodí a letadel až po zábor nebo výstavbu ostrovů mohou státy přimět své protivníky k téže smrtící hře: buď musíš zachovat shodný kurz, a pak hrozí fatální srážka, nebo se srážce vyhneš, ale za cenu vlastního podvolení. Rivaly, kteří se vždy raději vyhnou, než aby riskovali srážku, lze postupně naprosto vytlačit ze silnice nebo z námořních tras. Obě strany to vědí a vědí, že to ví protistrana. Jak nás tedy poučil Schelling, strategický konflikt, který nepřeroste v otevřenou válku, je v podstatě soutěží v přijímání rizika. Země, která dokáže protivníka přesvědčit, že jde za svým cílem odhodlaněji nebo bezohledněji, může protivníka donutit, aby si počínal zodpovědněji – a podvolil se.

NÁHODNÁ NÁMOŘNÍ SRÁŽKA

Konflikt se může rozhořet v důsledku děsivě všedních incidentů. Americké a spojenecké válečné lodi a letadla v současnosti operují v mnohem těsnější blízkosti vůči čínským protějškům než kdykoli dřív.

Torpédoborce amerického námořnictva, vybavené řízenými střelami, pravidelně provádějí operace za svobodnou plavbu poblíž ostrůvků ovládaných Čínou ve sporných vodách Jihočínské moře. Představme si, že při jedné takové rutinní operaci propluje americký torpédoborec poblíž atolu Mej-tí tiaó / Mischief Reef, ostrova vybudovaného Čínou, který je vybavený odletovými drahami a opatřený protivzdušnou a raketovou obranou. (Při sledování tohoto a následujících scénářů se čtenářům může hodit mapa Číny a okolních oblastí na následující dvoustraně.) Když se torpédoborec přiblíží ke spornému místu, čínská strážní plavidla jej začnou obtěžovat, podobně jako tomu bylo při incidentu s křižníkem *Cowpens*. Americký torpédoborec ale úmyslně neuhne (případně na to nemá dost času), s čínskou lodí se srazí, potopí ji a všichni lidé na palubě zahynou.

Čínská vláda má na výběr ze tří možností. „Holubičí“ volba spočívá v tom, že se eskalaci vyhne, nechá americký torpédoborec odplout z oblasti a protest vyjádří diplomatickou cestou. Na opačném pólu spektra leží postup podle zásady „oko za oko“, kdy Čína americký torpédoborec s využitím letadel či raket, které jsou na atolu k dispozici, potopí. Může se ale stát, že Peking nebude chtít být „za sraba“, ale současně se bude chtít vyhnout eskalaci, a tak se rozhodne pro zdánlivou střední cestu: když se americký torpédoborec snaží oblast opustit, zablokuje mu cestu křižník čínského námořnictva, prohlásí, že torpédoborec pronikl do územních vod Číny, a bude žádat, aby se posádka vzdala a čelila obvinění z usmrcení personálu pobřežní stráže.

Čína si přitom může počínat ve víře, že tím situaci

RUSKO

KAZACHSTÁN

UZBEKISTÁN

TURKMENISTÁN

ÍRÁN

KYRGYZSTÁN

TÁDŽIKISTÁN

AFGHÁNISTÁN

PÁKISTÁN

NEPÁL

BHÚTÁN

INDIE

BANGLADĚŠ

BARMA

Neipyijto

LAOS

Vientiane

THAJSKO

Bangkok

KAMBODŽA

Phnompenh

SRÍ LANKA

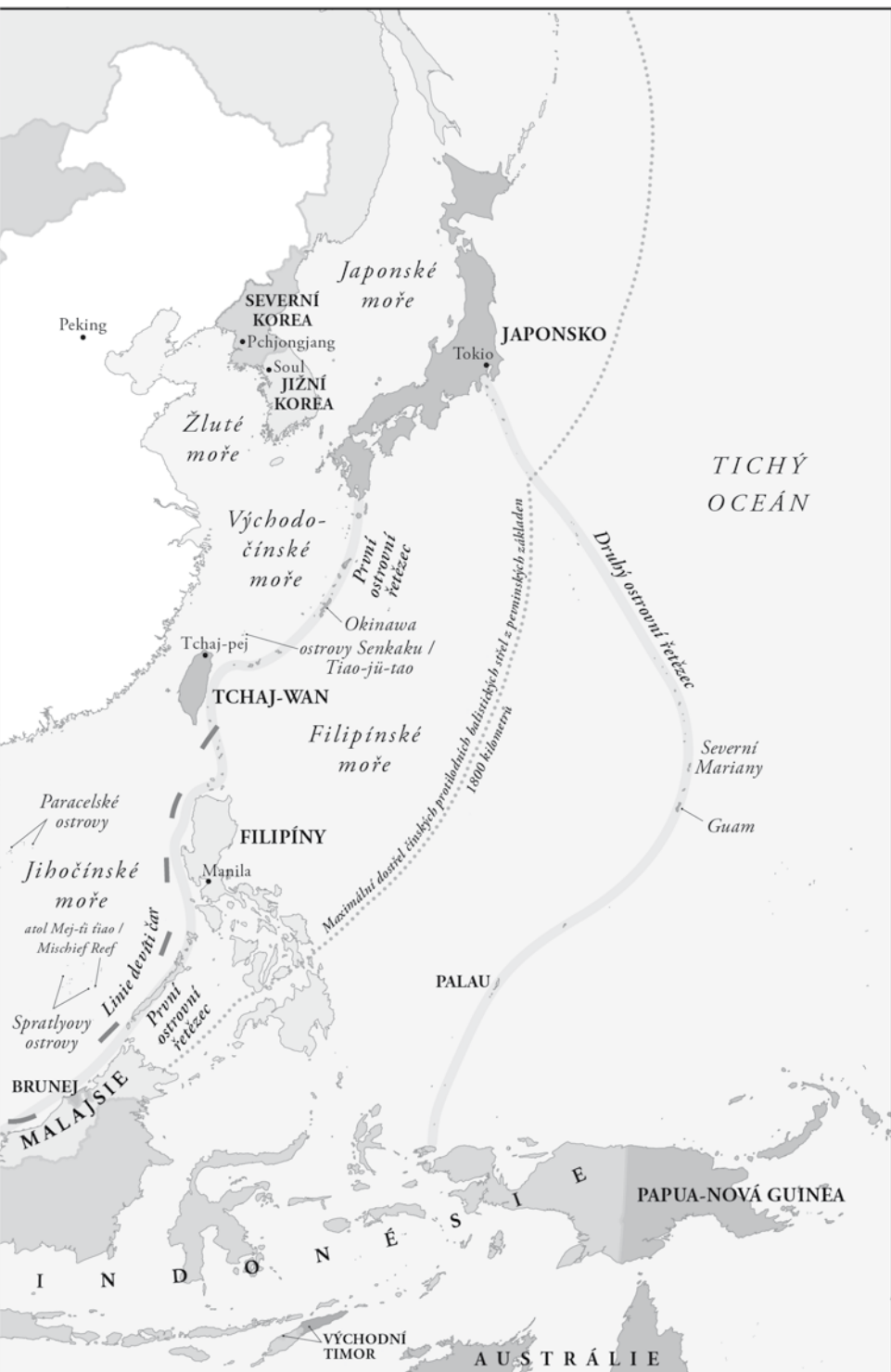
Bengálský záliv

INDICKÝ
OCEÁN

0 300 600 mil
0 300 600 kilometrů

Čína a její okolí

deeskaluje: drží se totiž postupu, který skýtá prostor pro diplomatické řešení podobné tomu, když se po srážce letadel u ostrova Chaj-nan v roce 2001 vrátila americká posádka nakonec domů. Američané ale situaci vidí tak, že příčinou srážky bylo riskantní obtěžování torpédoborce. Pokus Číňanů zatknout americké námořníky v mezinárodních vodách podkopává principy námořního práva. A pokud by se USA podvolily, mělo by to dalekosáhlé důsledky. Pokud se americká armáda Číně nevzepře na obranu operací prováděných jejich vlastním námořnictvem, jakou zprávu to může poslat americkým spojencům včetně Japonska a Filipín?

Torpédoborec může chtít hájit svou prestiž, která by kapitulací byla narušena, a čínský křižník, který mu brání v plavbě, jednoduše potopit. Jinou možností je, že se Spojené státy – ve snaze vyhnout se dalšímu krveprolití a prokázat jistou ohleduplnost vůči nacionalistickým tlakům, jimž musí čínské vedení vnitropoliticky čelit – rozhodnou k ostentativnímu předvedení síly s cílem přimět křižník, aby se stáhl po dobrém. Americké tichomořské velení na Havaji může po poradě s vedením ve Washingtonu do oblasti vyslat okolní letectvo, stočit k Jihočínskému moři letadlovou loď ukotvenou v Japonsku a přesunout na Guam bombardéry B-2. Přitom mohou mít američtí reprezentanti za to, že dávají jasný signál o vážnosti svých úmyslů, aniž by ale riskovali jakoukoli další eskalaci.

Peking se však – zvláště skrz houstnoucí mlhu války – situace jeví jinak. Z pohledu Číny už tak došlo k tomu, že USA potopily jedno čínské plavidlo – a nyní se po nebi pohybují desítky amerických letadel, ohrožujících čínský křižník, další plavidla námořnictva a vojenské

instalace na okolních ostrovech. Čínské vedení vnímá pobouření veřejnosti a zvláště ostře si uvědomuje, že jakékoli další krveprolití, jež by USA mohly způsobit, by je donutilo k agresivní reakci.

Vývoj událostí však již ubíhá mimo kontrolu Pekingu. Při pohledu na americké bojové letouny, jež se řítí k místu akce, aby pomohly zadržovanému torpédoborci, jedna čínská protiletadlová baterie zpanikaří a vypálí na blížící se letadla. Americké letectvo provede zoufalý úhyb a torpédoborec začne pálit na čínskou protiletadlovou obranu na ostrově. Místní čínský velitel na útok odpoví ostřelováním torpédoborce protilodními střelami, jimiž ostrov disponuje. Rakety zasáhnou cíl, usmrtí stovky námořníků a potopí loď. Námořníci na záchranných člunech nemohou pryč.

Čínské vedení je zoufale odhodláno vyhnout se otevřené válce se Spojenými státy, ale současně nemůže jen tak přiznat, že došlo k narušení velicího řetězce. Prohlásí proto, že se jednalo o přiměřenou obrannou reakci a agresorem byl americký torpédoborec, který potopil plavidlo čínské pobřežní stráže. Američtí funkcionáři jsou v šoku z toho, že Čína potopila torpédoborec za tři miliardy dolarů a zabila stovky amerických námořníků. Vládní a vojenští činitelé shromáždění v situačním sále Bílého domu nemají kam ustupovat: brání jim videozáznam potopené lodi a bezbranných amerických námořníků, který se vysílá v televizi a šíří se po sociálních sítích. Řada poslanců Kongresu administrativu vyzývá ke schválení plánů založených na doktríně dříve nazývané *AirSea Battle* neboli „bitva ze vzduchu a z moře“, která počítá s masivními leteckými útoky na raketové a radarové systémy na čínské pevnině. Americký prezident ví, že jakýkoli útok na

čínskou pevninu by vedl k válce, a místo toho raději tichomořskému velení dovolí zničit čínské vojenské základny na sporných ostrovech v Jihočínském moři. Prezident má za to, že to je přiměřená reakce, jelikož tyto ostrovy nesou přímou zodpovědnost za potopení torpédoborce. Navíc eliminace těchto vojenských základen umožní americkým lodím posbírat námořníky, kteří se tu zachránili. A především se takto pojatá akce zaměřuje výhradně na umělé ostrovy Číny, zatímco pevninu ponechává nedotčenu.

Prezident Si Ťin-pching a další čínští funkcionáři však tento rozdíl neuznávají. Už řadu let veřejnosti opakují, že se na tyto ostrovy vztahuje bezvýhradná čínská suverenita. Ostrovy představují integrální součást Číny a USA na ně právě zaútočily. (Pokud to někomu připadá k smíchu, připomeňme si, že Japonci při útoku na Pearl Harbor nezasáhli americkou pevninu, a dokonce ani žádný americký stát; přesto to stačilo ke vtažení národa do války.) Silící hlasy požadují, aby prezident nařídil zničení amerických vojenských základen na Guamu, v Japonsku a jinde v Tichomoří. Ozývají se i názory, že by Čína měla zaútočit přímo na Spojené státy. Výzvy k zachování zdrženlivosti se neozývají žádné. Miliony ohlasů na sociálních sítích vládě připomínají, že po století ponížení způsobovaného suverénními mocnostmi vládoucí komunistická strana slíbila: „Už nikdy.“

Přesto prezident Si úpěnlivě doufá, že je možné se válce vyhnout – což bude vyloučené, jakmile Čína zahájí útoky na americké vojenské základny na Guamu nebo v Japonsku, způsobí vojenské i civilní ztráty a vyvolá odvetné údery na čínskou pevninu – a promýšlí, jak by se na americký útok vedený na čínské ostrovní

základny dalo přiměřeně odpovědět. Schválí alternativní plán, který mu předloží šéf nového armádního útvaru strategické podpory: s využitím laserových, elektronických a kinetických zbraní zlikvidovat či vyřadit z provozu všechny americké vojenské satelity, které obíhají nad krizovou oblastí, a pomocí kyberútoků ochromit americké velicí a kontrolní systémy v celé asijsko-tichomořské oblasti. Cílem je deeskalovat: Si doufá, že ohromené Spojené státy raději ustoupí.

Jenže z americké perspektivy se tyto „oslepující“ útoky nedají rozeznat od úvodní fáze koordinovaného útoku na americkou letadlovou loď, jež připlouvá směrem od Japonska – a čínská armáda se na podobnou situaci připravovala desítky let budováním speciálních protiletadlových balistických raket. U letadlové lodi vážící 90 tisíc tun, plovoucího města s 5500 námořníky, deklarovaného jako suverénní americké území, zkrátka není možné riskovat ztrátu. Prezident zde nehodlá nic dávat všanc. Po poradě se sborem náčelníků štábů zdráhavě schválí jediný plán, který lze uskutečnit i neprodleně a který dává šanci k záchraně letadlové lodi: válečný plán založený na konceptu „bitvy ze vzduchu a z moře“. S využitím zařízení, která i po čínském útoku zůstala akceschopná, začne americká armáda likvidovat čínské „vybíjecí řetězce“, tedy satelitní a výzvědné systémy, které Pekingu umožňují precizní zacílení protiletadlových raket na americké letadlové lodi. Současně USA podniknou masivní útok řízenými střelami a stealth bombardéry na armádní raketové a letecké základny na čínské pevnině, jichž by jinak bylo možné využít k potopení amerických plavidel kdekoli v zóně první linie ostrovů.

Tyto útoky způsobí přesně to, čemu se USA chtěly

vyhnout. Čínská pevnina je terčem útoku, hrozí ztráta zaměřovacích systémů nezbytných k fungování čínských protiletadlových zbraní a Čína nemá na vybranou: buď je použije, nebo o ně přijde. Si schválí útoky na všechny americké válečné lodi v dosahu včetně letadlové lodi s doprovodem. Americké letectvo a doprovodné lodi sice zarazí čínské bombardéry a letouny, které k letadlové lodi míří, ale nezvládnou už nápor roje balistických raket DF-21D, takzvaných „ničitelů letadlových lodí“. K cíli pronikne dostatečný počet raket, letadlová loď se potopí a většina z 5500 námořníků posádky zahyne. To jsou podstatně větší ztráty než při útoku na Pearl Harbor. Dynamika vzájemného zastrašování kyberzbraněmi a vesmírnými zbraněmi v oblasti Jihočínské moře dokázala proměnit drobnou jiskru v hučící požár.

TCHAJ-WAN VYHLÁSÍ NEZÁVISLOST

Kdyby byl Tchaj-wan samostatným státem, patřil by mezi nejúspěšnější země na světě: jeho pracovitých třiadvacet milionů obyvatel tu vybudovalo tržní ekonomiku, jež je dvojnásobkem filipínské, thajské či vietnamské. Mnoho obyvatel Tchaj-wanu sice touží po nezávislosti, Čína ale ostrov chápe jako vlastní provincii a Peking je odhodlán provést, cokoli bude nutné, aby metropoli Tchaj-pej ve vyhlášení nezávislosti zabránil. Žádná země na světě neprojevila ochotu stát se kvůli tomuto problému protivníkem Číny.

Dejme tomu, že čínská vláda utuží domácí represe, a to i na území Hongkongu, kterému Čína poté,

co se Velká Británie roku 1997 vzdala kontroly nad městem, slíbila značnou autonomii a vnitřní svobodu. Obyvatelé Hongkongu, pobouření tím, že čínská vláda neplní své sliby, vytáhnou do ulic s požadavkem, aby Peking dodržel závazek shrnutý sloganem „Jedna země, dva systémy“. Když už se protesty táhnou několik týdnů a jejich konec není na dohled, nařídí Si čínské armádě totéž, co v roce 1989 učinila na náměstí Tchien-an-men: protesty rozdrtit.

Následné násilí je pro Tchajwance – zvláště pro mladší generaci – šokem. Vzedme se vlna odporu proti Pekingu a za nezávislost. Tchajwanská prezidentka pronese důraznou rétorickou obhajobu tvrdě vydobytých demokratických práv svého lidu. Její političtí spojenci zajdou ještě dál a prohlásí hongkongské události za důkaz, že pokud Tchaj-wan nebude suverénní, nezávislou zemí, nemůže ručit za svobodu svých občanů. Na doklad toho, že s čínskými represemi v Hongkongu nesouhlasí, dá americký prezident výslovně najevo, že zásadní stanovisko tchajwanské prezidentky respektuje, a dodá, že americký zákon o vztazích s Tchaj-wanem z roku 1979 Spojené státy výslovně zavazuje hájit Tchaj-wan proti čínské invazi.

Tím dojde k zásadní odchylce od dlouhodobého amerického postoje „strategické ambivalence“ a tchajwanský prezident si to vyloží jako implicitní schválení postupu k nezávislosti. V rozhovoru pro *The New York Times* vyhlásí, že si Tchaj-wan (přes dlouhodobý odpor Číny) zažádá o plné členství v OSN, a odmítne takzvaný konsenzus z roku 1992, tedy dohodu, na jejímž základě obě strany přijaly myšlenku jednotné Číny, ale přitom ponechaly prostor pro odlišné výklady toho, co vlastně znamená. Čína – rozhodnutá potrestat

Tchaj-wan za vzpurnost a přinutit jej k ústupu – spustí rozsáhlejší verzi téže reakce, ke které přikročila při krizi v Tchajwanském průlivu: zasype moře kolem Tchaj-wanu „zkouškami“ balistických a řízených raket, čímž zásadně naruší provoz obchodní mořeplavby, nezbytné pro spojení ostrova se světem. Když Tchaj-pej přesto odmítne stáhnout žádost u OSN, Čína s nasazením dalších zbraní včetně minonosných dronů ještě hůř naruší dopravní spojení s ostrovem.

Tchaj-wan jakožto nevelký ostrovní národ importuje 70 procent potravin a většinu přírodních zdrojů včetně energie.⁵¹⁷ Dlouhodobá blokáda by zcela zastavila chod tchajwanské ekonomiky a způsobila by dalekosáhlý nedostatek potravin. Americká administrativa sice s tchajwanskou žádostí o členství v OSN nesouhlasí, nicméně považuje za nutné uvolnit smrtící smyčku. Zastánci Tchaj-wanu v řadách poslanců amerického Kongresu požadují, aby Bílý dům vyslal Tchaj-wanu na pomoc letadlové lodi, stejně jako to učinil Bill Clinton během krize v letech 1995–1996.⁵¹⁸ Současná administrativa si ale uvědomuje, že pohyb amerických letadlových lodí v oblasti by byl vážně ohrožován čínskými protilodními balistickými střelami a že americká veřejnost se nijak nehrne do další války.

Americké tichomořské velení náhradou nabídne, že přes postižené oblasti obchodní lodi doprovodí. Tímto gestem vyjadřuje Tchaj-wanu podporu, ne však ochotu bojovat. (Čtenář si snad vzpomíná, jak se symbolický manévr vymstil Athénám, když vyslaly minimální

517/ Wangová, „The Road to Food Security“; „Taiwan Lacks Food Security Strategy“.

518/ Viz Ross, „The 1995–96 Taiwan Strait Confrontation“, str. 87–123.

zastrašovací sílu na podporu Korkýry.) Tato operace vystavuje americké válečné lodi riziku úmyslného nebo nahodilého potopení při zásahu salvou čínských raket; při takové události by okamžitě zemřelo přes tisíc Američanů a vzplanuly by výzvy k odvetě. V našem hypotetickém scénáři dojde k tomu, že čínská protilodní střela, údajně vypálená v rámci probíhajících testů, potopí USS *John P. Murtha*, což je obojživelná dopravní doková loď, zajišťující eskortu civilní dopravě. Zemře celá posádka, skoro osm set námořníků a příslušníků námořní pěchoty: více vojáků, než kolik jich Spojené státy ztratily za celý první rok války v Iráku.

Stanovisko Číny zní, že k potopení lodi došlo náhodou: *Murtha* se octl v dráze rakety vypálené bezcílně na volné moře. Ve Washingtonu ale ministr obrany a předseda sboru náčelníků štábů naléhají na prezidenta, aby se tímto vysvětlením nenechal oklamat a pověřil tichomořské velení realizací plánu bitvy ze vzduchu a z moře, tedy bombardováním pevninských základen s protilodními střelami.

Zásadní roli při formování americké odpovědi přitom sehraje novodobá historie vojenských zásahů, jež USA uskutečnily, a utrpených obětí. Prezident má na paměti, v jakých bažinách uvízli jeho předchůdci v Iráku a Afghánistánu, a snadno se může stát, že se rozhodne proti válce. Vnímá rozmach populistického a izolacionistického cítění a může se přiklonit k mínění, že naplnění amerických závazků vůči Tchaj-wanu není nezbytné. I tak by ale smrt osmi set námořníků a příslušníků námořní pěchoty v jediném dramatickém incidentu americkou populací otřásla a veřejnost by skoro jistě požadovala odplatu.

V důsledku potopení USS *Murtha* se prezident podvolí tlaku vojenských a politických poradců a svolí k preventivnímu úderu na protilodní a další balistické raketové systémy na čínské pevnině. Jelikož v těchto lokalitách Čína uchovává i konvenční a jaderné rakety a jejich kontrolní a velicí systémy jsou propojené, dospěje Peking k mylnému názoru, že se Spojené státy snaží nečekaným prvním úderem eliminovat čínský jaderný arzenál.

V zoufalé snaze „deeskalovat eskalaci“ – tato orwellovsky znějící doktrína skutečně existuje a tvoří nosný pilíř ruské vojenské strategie – Čína vypálí z pevniny balistickou střelu s jadernou hlavicí na volný oceán jižně od Okinawy. Dojde tím k překročení nukleárního prahu. A i když při úderu nedošlo k žádným ztrátám na životech, je odtud jen krůček k otevřené jaderné válce.

VÁLKA VYPROVOKOVANÁ TŘETÍ STRANOU

Jiskrou, která zažehne střet Číny s Amerikou, nemusí být jednání amerických nebo čínských ozbrojených sil. Může jít o důsledek konfrontace s třetími stranami nebo mezi nimi navzájem. Tomuto scénáři jsme se přiblížili v roce 2010, kdy Severní Korea potopila jihokorejskou válečnou loď *Cheonan* a způsobila smrt šestačtyřiceti jihokorejských námořníků. Následně ovšem Severní Korea svou účast popřela a Čína její stanovisko podpořila. Soul naopak požadoval, aby byl Pchjongjang pohnán k zodpovědnosti. Nakonec obě Koreje i jejich spojenci poodstoupili od okraje propasti.

Avšak dnes, kdy se vynořily nové předchůdné podmínky a nové akceleranty, vůbec není jasné, zda by snaha vyhnout se válce byla takto úspěšná, zvláště pokud by byly dotyčné třetí strany méně navyklé na onen pozvolný tok napětí, ve kterém Korejský poloostrov žije už několik desítek let.

Vedle Jižní Koreje je druhým hlavním americkým spojencem v bezprostředním sousedství Číny Japonsko: země, jejíž poválečná historie je historií pacifismu, avšak jejíž politika nabrala v posledních letech stále zřetelněji militaristický tón. Konzervativní japonští politikové se v poslední době stále rázněji vyjadřují k nutnosti zrevidovat pacifistickou ústavu, kterou zemi vnutily Spojené státy. Dráždí je také čínské nároky na suverenitu ve Východočínském a Jihočínském moři. Pokud by došlo ke krizi za účasti odvěkého rivala, Pekingu, byly by veškeré kroky Japonska nepochybně spoluvytvářeny těmito vzpomínkami a vyvíjejícím se postojem japonské vlády k uplatnění vojenské síly.

Pravděpodobnou roznětkou je souostroví Senkaku, v Číně nazývané Tiao-jü-tao, jež leží poblíž hodnotných lovišť ryb, obchodních tras a možných ropných rezerv ve Východočínském moři. Nějakou dobu po druhé světové válce měly tyto ostrovy pod kontrolou Spojené státy, ale počátkem sedmdesátých let je vrátily Japonsku, které na ně vznášelo nárok už od 19. století. V sedmdesátých letech však na tytéž ostrovy vznesla nárok i Čína. Vodami kolem ostrovů pravidelně proplouvají čínské lodi, zvyšují napětí mezi Pekingem a Tokiem a riskují srážku, která by mohla odstartovat řetězovou reakci.

Představme si scénář, který poskytl hlavní dějovou linii nedávné válečné hry, již zorganizovala RAND

Corporation.⁵¹⁹ Skupina japonských ultranacionalistů vypluje k souostroví Senkaku v malém civilním plavidle. Na sociálních sítích vysvětlí, že jejich cílem je menší ostrov Kubašima, který hodlají obsadit a vznést na něj jménem Japonska nárok. Přistanou a začnou budovat blíže neurčené stavby. Přitom se nechají inspirovat čínským přístupem a všechny své aktivity přenášejí po síti živě do světa. Čína hbitě zareaguje a v rozmezí několika hodin na ostrov dorazí její pobřežní stráž, která japonské odpůrce zatkne a přemístí je kvůli soudu na čínskou pevninu. Dovolí Japonsko, aby nad nimi byl vynesena rozsudek u čínského soudu? Mohlo by – ale ztratí tak tvář. Japonsko proto do oblasti vyšle plavidla vlastní pobřežní stráže, aby dopadla loď se zatčenými ultranacionalisty a nedovolila je odvézt do Číny.

To vyvolá řetězovou reakci: Čína i Japonsko do oblasti vyšlou válečné lodi i bojové letouny a obě strany odmítají ustoupit. Situaci dál zhoršuje fakt, že z některých japonských plavidel proběhne vylovení vojsk na Kubašimě, čímž jednání ultranacionalistů dostane oficiální posvěcení. Drobná potyčka se změnila ve vojenskou konfrontaci. Japonský ministerský předseda v naléhavém telefonátu připomene americkému prezidentovi, že Tokio od Spojených států očekává dodržení sedmdesát let staré smlouvy o vzájemné obraně, a připojí k tomu, že podle opakovaných ujištění vysokých amerických funkcionářů se americký závazek vztahuje i k souostroví Senkaku.⁵²⁰

519/ Scénář se opírá o válečnou hru, kterou pro časopis *Foreign Policy* uskutečnila nadace RAND. Viz De Luce, Johnson, „How FP Stumbled Into a War with China – and Lost“.

520/ Výslovně to v roce 2014 prohlásil prezident Obama: „Naše smluvní závazky vzhledem k bezpečnosti Japonska jsou absolutní a článek 5 pokrývá všechna území pod japonskou správou včetně souostroví

Začíná třetí den střetu a prezident s Národní radou pro bezpečnost se musí rozhodnout. Odpovědí Spojené státy na japonskou výzvu zcela bez výhrad a zajistí pro sporný ostrov letecké pokrytí, jež ochrání japonské pozemní oddíly? Nebo lze vytyčit rezervovanější kurz, který uspokojí požadavek Japonců, aniž by popudil Čínu a dále vyeskaloval napjatou námořní situaci? Prezident se rozhodne pro druhou možnost: úderná skupina americké letadlové lodi, která kotví v Japonsku, má zaujmout strážní postavení mimo dosah čínských raket proti letadlovým lodím se základnou na pevnině, avšak letectvo a ponorky se mají pohybovat dostatečně blízko na to, aby mohly pomoci japonským plavidlům a japonskému území, kdyby se situace zhoršila.

Což se také stane. Druhý den ráno se čínský torpédoborec v hustě obsazených vodách kolem Senkaku srazí s japonskou rybářskou lodí. Netrvá dlouho a stíhačky obou stran provokativně obtěžují válečné lodi protivníka. Konfrontace se přehoupne v rychlou a krvavou námořní bitvu, když japonský kapitán v obavách o bezpečí své lodi sestřelí jednu nízko letící čínskou stíhačku a válečné lodi Lidové osvobozené armády v odvetu potopí jeho plavidlo.

Obě strany se pohybují na hraně válečného konfliktu, stejně jako Spojené státy, schopné ukrytými útočnými ponorkami potopit čínská plavidla nebo vyslat do akce letku na své letadlové lodi. Ovšem dříve, než může kdokoli o čemkoli dalším rozhodnout, dojde k nečekanému zvratu. Ztichnou veškeré komunikační kanály

Senkaku.“ Prezident Trump tento závazek stvrdil krátce po nástupu do úřadu. Viz „Joint Press Conference with President Obama and Prime Minister Abe of Japan“; „Joint Statement from President Donald J. Trump and Prime Minister Shinzo Abe“.

mezi japonskými silami na ostrovech a kolem nich a jejich hlavním velením.

Velicí a kontrolní systém japonské armády se stal terčem ničivého kyberútoku. Spojené státy a Japonsko okamžitě obviní Čínu. Útočník po sobě nechal charakteristické příznaky ofenzivního hackerského týmu Lidové osvobozené armády. Washington i americké tichomořské velení mají celkem jasno, co teď. Aby nedošlo k naprostému zničení navzájem nekomunikující japonské námořní síly, americké ponorky pomocí torpéd potopí u souostroví Senkaku tři čínské válečné lodi. Čína, Japonsko a Spojené státy vypálily úvodní výstřely ve válce tří států.

Co když ale původcem kyberútoku přece jen nebyla Lidová osvobozená armáda? Co když se jednalo o pečlivě načasovanou zastřenou operaci Ruska, odhodlaného vtáhnout USA a Čínu do konfliktu s cílem odpoutat pozornost Washingtonu od probíhajícího sporu s Ruskem ohledně Ukrajiny? Než se výzvědné agentury na celém světě dozvědí pravdu, je pozdě. Tuto partii Moskva sehrála brilantně.

Od souostroví Senkaku se válečné pásmo dál rozšiřuje s tím, jak Čína ve Východočínském moři napadne další japonská plavidla. Tokio zoufale naléhá na to, aby Spojené státy do bojů zapojily údernou skupinu s letadlovou lodí. Pokud Washington žádosti vyhoví, nejspíš tím překročí shodnou hranici jako v předchozím scénáři: dojde-li ke zničení korunního klenotu amerického námořnictva a ke ztrátě celé posádky, může právě tato tragédie být podnětem, který americkou administrativu donutí přikročit k odvetě a zahrnout čínské síly stále rozsáhlejšími útoky v naplno vedené tichomořské válce.

ZHROUCENÍ SEVERNÍ KOREJE

Každý ví, že Severní Korea je časovaná bomba. Kim Čong-unův režim může kdykoli zkolabovat a zvrátit se v chaos, který ohrozí ústřední národní zájmy nejenom Spojených států a Číny, ale i Jižní Koreje a Japonska. Každý další rok, po němž severokorejský režim zůstává u moci, znamená nárůst jaderného arzenálu země. Má se za to, že Pchjongjang v současnosti disponuje asi dvaceti válečnými hlavicemi a do roku 2020 by jich mohl mít až sto.⁵²¹ Zároveň Severní Korea rozvíjí svůj raketový program a rychle získává kapacitu zasáhnout jednou či dvěma jadernými hlavicemi cíle v Jižní Koreji, Japonsku, na amerických základnách na Guamu a Okinawě, a dokonce až na Havaji. Z pohledu mnoha amerických stratégů právě zde leží červená linie, kterou Severní Koreji nesmí být povoleno překročit. Pro Čínu zůstává možnost, že by Jižní Korea dobyla sever a přivedla americká vojska až k čínským hranicím, stejně nepřijatelná, jako byla v roce 1950. Kdyby se ale pchjongjangský režim zhroutil, těžko si lze představit, že by jihokorejský prezident politicky přežil, pokud by odmítl vyslat vojska ke zklidnění poloostrova. Podle dostupných zpráv současné americké válečné plány požadují postup amerických a jihokorejských oddílů na sever s úkolem stabilizovat zemi a v konečné instanci sjednotit národ.

K určitým diskusím na toto téma mezi bývalými americkými a čínskými funkcionáři sice došlo v rámci rozhovorů „Track II“, příslušné vlády se však nezabývaly

521/ Page, Solomon, „China Warns North Korean Nuclear Threat Is Rising“; Wit, Young Ahn, „North Korea’s Nuclear Futures. Technology and Strategy“.

vážně otázkou, jak zmírnit rizika pramenící z navzájem sporných plánů pro případ potřeby, jež by mohly uvést americké a čínské oddíly do protipohybu. Analytíkové stanovili asi dvanáct způsobů, jak lze od zhroucení severokorejského režimu sklouznout k válce. Nám budou stačit tři.

Za první: Kdyby Kim Čong-un zemřel bez očividného nástupce, mohlo by dojít ke vzájemnému mocenskému střetu mezi vojenskými frakcemi, který spustí občanskou válku a uvrhne zemi do chaosu. V následném vakuu se může stát, že velitel, jemuž právě podléhají tisíce děl podél hranic s Jižní Koreou, svalí vinu za Kimovu smrt na Soul a pohrozí zničením města, jež leží pouhých 50 kilometrů od hranic. V obavách, že velitel hrozbu uskuteční, se americké letectvo může pokusit o preventivní zničení dělostřelectva, jež má pod kontrolou. Čína zároveň podléhá obavám, že pokud příslušný severokorejský velitel začne ostřelovat Soul, poskytne to záminku k tomu, aby americko-korejské síly pronikly na ostatní území poloostrova a sjednotily je pod kontrolou Soulu. Mohlo by se stát, že nervózní Peking, aniž by cokoli sdělil Washingtonu, vyšle do oblasti zvláštní oddíly s úkolem utlumit rozvrat Severní Koreje – a zde je může zabít americký útok na dělostřelectvo. Peking by mohl považovat americký útok na své vojáky za úmyslný a přikročit k odvetě. Američtí velitelé, netušíce, že usmrtili čínské vojáky, odpovědí a vystoupí po eskalačním žebříku o kus výš.

Hnacím motorem druhé možné sekvence událostí jsou stále dokonalejší severokorejské rakety středního doletu. Severní Korea po Kimově smrti upadá v chaos a Američané vynakládají maximální úsilí na likvidaci zbrojních systémů schopných dostřelit jadernou

hlavici do Jižní Koreje, Japonska nebo i na americké území ostrova Guam. Americké velitelství spojených zvláštních operací má dlouhodobý úkol zajistit „volné jaderné zbraně“ a nařídilo zvláštní výcvik s cílem proniknout do Severní Koreje a zmocnit se tamějších jaderných zbrojních zařízení dřív, než by samozvaní velitelé mohli zbraně ukořistit a svěřit je mezinárodním překupníkům. Jelikož se ale má za to, že se lokality, kde jsou příslušné zbraně uloženy, nacházejí blízko čínských hranic, je velmi pravděpodobné, že v okamžiku, kdy americké síly dorazí na místo, již u cíle objeví čínské speciální oddíly. Jak varoval generál Raymond Thomas, bývalý šéf velitelství spojených zvláštních operací, snaha zajistit severokorejský nukleární arzenál by mohla vyústit ve „vertikální překřížení“ čínských a americko-jihokorejských sil.⁵²² Oddíly zvláštních operací, netušíce o přítomnosti ostatních, by se mohly ocitnout v přestřelce, jejímž výsledkem budou desítky mrtvých. A přestože by šlo o zcela nahodilý důsledek, mohla by jedna i druhá strana daný střet považovat za cílené přepadení ze zálohy, na které je nutno odvetně zareagovat.

Za třetí: v obavách z nestability na vlastních hranicích by Čína mohla do Severní Koreje vyslat početná vojska s cílem stabilizovat oblast a založit mezi Čínou a americkým spojencem, Jižní Koreou, nárazníkový stát. Jihokorejská vláda by pod silným tlakem vlastních občanů, požadujících osvobození obyvatel přežívajících pod nejbrutálnějším režimem na zeměkouli, mohla na sever také vyslat svá vojska. Jelikož v operačních vojenských plánech jsou jihokorejská vojska

integrována s americkými oddíly a letadly posádkou v Jižní Koreji, došlo by k přímému střetu amerických a čínských vojsk, stejně jako v roce 1950. A čtenáři není třeba připomínat, jak to tehdy dopadlo.

OD EKONOMICKÉHO KONFLIKTU K OZBROJENÉ VÁLCE

Mohlo by se stát, že obchodní konflikt vyeskaluje v otevřenou válku, která skončí explozemi jaderných zbraní na území protivníka? Je to nepravděpodobné, ale ne nemožné: vzpomeňte na Pearl Harbor.

Dejme tomu, že nová americká administrativa nastoupí do úřadu s odhodláním zvrátit ony tendence, které čínské ekonomice umožnily přerůst ekonomiku americkou. Ekonomický tým nového prezidenta mu předloží analýzu, která stanovuje jasného viníka: Číňané podvádějí – při plnění obchodních dohod, v manipulaci s měnou, v ochraně intelektuálního vlastnictví, v oblasti průmyslových dotací i v umělém udržování levného exportu. Aby se srovnaly podmínky, nařídí prezident svému ministrovi financí označit Čínu za „manipulátora měny“. To vyžaduje zahájení rozhovorů mezi Washingtonem a Pekingem. Při zahájení jednání rozešle prezident tweet, že bilaterální obchodní deficit vzrostl od chvíle, kdy Čína v roce 2001 vstoupila do Světové obchodní organizace, o víc než 250 procent a dnes přesahuje 345 miliard dolarů.⁵²³ Později téhož dne na tiskové konferenci

zveřejní zprávu své Rady ekonomických poradců, jejíž závěr zní, že za posledních patnáct let dosáhl Peking – s využitím ústupků, které si Čína vymohla při vstupu do Světové obchodní organizace – vůči Spojeným státům obchodního přebytku ve výši 3,86 bilionu dolarů. „Nastal čas nejenom pro změnu, ale pro náhradu,“ prohlásí prezident a vznesne požadavek, aby Čína přislíbila, že do dvou let přebytek elimiňuje. Rozhovory mezi představiteli obou ministerstev financí vyzní naprázdno a ministr zahraničí svému čínskému protějšku připomene, že zákon o obchodu z roku 1930 prezidentovi umožňuje vyhlásit na vybrané importní zboží ze zemí, jež „diskriminují“ proti USA, až padesátiprocentní tarif.

Na tuto výhrůžku Čína odpoví tím, že slíbí ukončení intervencí na měnových trzích. Jelikož ale čínská vláda do té doby nakupovala renminbi, odeprání podpory způsobí prudký pokles hodnoty čínské měny a prodejnost amerického zboží v Číně se ještě zhorší. Zároveň čínští celníci začnou na hranicích zdržovat vybrané kategorie potravin importovaných z Ameriky, s odůvodněním, že nevyhověly zdravotním zkouškám; USA tak jsou nuceny buď dodávky odvézt zpátky domů, nebo je nechat shnit v docích. Některé americké továrny v Číně musí náhle řešit „spontánní“ protesty, zpomalení práce a stávky. Zároveň Peking zahájí odprodej části z asi jednoho bilionu amerických dluhopisů, které má v držení, čímž vyvolá neklid na trhu s obligacemi a nárůst úrokových sazeb.

Investoři začínají rozprodávat americké akcie a globální trhy reagují. Dojde k dramatickému poklesu hlavních tržních indexů a výkyvy trhu s obligacemi

dosahují značné výše. I přes tento tržní neklid však Washington nepovoluje v obchodním nátlaku na Čínu a žádá „rovnoprávné obchodování bez deficitu“.

Na podporu své argumentace Bílý dům zveřejní dvě zprávy; tisk je prohlásí za senzační sdělení. První zprávu vydal ředitel národní rozvědky a popisuje se v ní strategie, pomocí níž chce Čína ovládnout výrobu polovodičů: nákupy amerických a mezinárodních firem mají jít ruku v ruce s licencováním technologií, investicemi do startupů v Silicon Valley a utužením tržních vazeb s hlavními kupci. Ve všech těchto oblastech našla Čína způsob, jak obejít výbor pro zahraniční investice ve Spojených státech, tajný panel se zastoupením vícero agentur, který má chránit americkou národní bezpečnost před zahraniční ekonomickou intervencí. Druhou zprávu vydalo ministerstvo financí a jejím tématem je ohromný rozsah čínských krádeží v oblasti kyberekonomiky. Podle údajů shromážděných americkou rozvědkou je hodnota ukradeného intelektuálního majetku odhadnuta na 1,23 bilionu dolarů. Prezident požaduje uhrazení celé částky a prohlásí, že dokud kompenzace nedorazí, uvaluje cla na všechny čínské firmy, které ukradeného intelektuálního majetku využívají, včetně telekomunikační firmy Huawei a výrobce drobných spotřebičů Midea. Čína odpoví vlastními cly na ekvivalentní americké výrobky.

Současně s tímto vzestupem po eskalačním žebříku naruší chod amerických finančních trhů série kybernetických poruch, podobných „bleskové krizi“ (*flash crash*) z roku 2010, kdy trh s akciemi kvůli vysokofrekvenčním obchodníkům přišel za půl hodiny o 1 bilion dolarů (i když se z propadu zase rychle

vzpamatoval).⁵²⁴ Na rozdíl od tohoto osamoceného incidentu však nyní k bleskovým krizím dochází během týdne opakovaně, a i když se trhy pokaždé vzpamatují, nenahradí utržené ztráty v úplnosti. FBI vyšetřováním zjistí, že centrální finanční systémy byly napadeny škodlivým softwarem. Digitální podpisy ukazují na Čínu, není ale možné vyloučit, že jde o falešné stopy. Vyšetřovatelé dojdou k závěru, že pokud by byl tento malware aktivován, nedojde jen k dočasnému odmítnutí služeb, ale i ke ztrátě záznamů o transakci a finančních účtů.

Ministr financí prezidentovi sdělí, že i pouhé zvěsti o existenci malwaru by vyvolaly pochybnosti o stavu celé americké finanční soustavy a mohly by způsobit paniku. Prezidentovi to připomene dění v roce 2008, kdy americká vláda zaštitila finanční branži vlastním kapitálem v obavách, že by pád jediné významné banky mohl mít dominový efekt a došlo by ke zhroucení celého systému.⁵²⁵

Zatímco Bílý dům uvažuje, jak dál, cizí hackeri spustí malware v počítačových sítích tří největších amerických bank. Zprávy jsou zdrcující: došlo k nevratnému vymazání informací o účtech statisíců klientů. Když si chtějí ověřit stav účtu, zjistí, že jejich účet zmizel – a oni jsou de facto bez prostředků. Na jejich příběhy se vrhnou sociální sítě i televizní vysílání. V obavách, že příště je řada na nich, se miliony Američanů pokusí o výběr životních úspor z bank a podílových fondů – v důsledku čehož ochrnou i finanční instituce, na které hackerský útok nesměřoval. Úvahy prezidenta

524/ Lewis, *Flash Boys*, str. 56–88.

525/ Sorkin, *Too Big to Fail*, str. 59.

a jeho poradců naberou apokalyptický tón. Zazní připomínky varování, jež v roce 2008 pronesl předseda rady centrální banky Ben Bernanke: pokud okamžitě nedojde k rozhodnému činu, „možná už v pondělí nebudeme mít ekonomiku“.⁵²⁶

Aby se čínským kyberútočníkům zabránilo v napáchání dalších škod, rozhodne se prezident podniknout kyberútok u zdroje. Přes vrcholnou snahu amerického kybervelení však je účinnost útoku jen dílčí a hackeři proniknou do dalších amerických institucí. Vojenští poradci prezidentovi navrhnou provedení náletů s úkolem zničit všechny zjištěné lokality, jež hostí čínské kyberválečné jednotky.

Prezident se chce vyhnout přímé válce konvenčními zbraněmi a hrábne hluboko do černého vaku utajených prostředků. Nařídí využití dokonale utajeného dronu pro útok na šanghajské velitelství čínské armádní jednotky č. 61398, sdružující ty nejlépe vycvičené kyberválečníky v zemi. Dron převyšuje obvyklý standard ukrytí před radary: využívá „adaptivní kamufláž“, kterou její designéři přirovnávají k neviditelnému plášti Harryho Pottera a která stroji umožňuje splýnout s okolím.⁵²⁷ Využitím tohoto prostředku si chtějí Spojené státy zajistit „možnost věrohodného zapírání“.

Je to ale pomýlená naděje. Číňané pronikli do počítačových sítí americké armády natolik hluboko, že nejenom vědí o neviditelných dronech, ale vědí i to, že jsou vysílány z letecké základny Kadena v Japonsku. Čína má naprostou jistotu, odkud útok přišel, a odpoví

526/ Sorkin a kol., „As Credit Crisis Spiraled, Alarm Led to Action“.

527/ Hambling, „How Active Camouflage Will Make Small Drones Invisible“.

na něj raketovými útoky na Kadenu, při kterých zemřou desítky amerických vojáků i jejich rodinných příslušníků a také stovky civilistů v okolních obcích.

Japonská veřejnost žádá, aby vláda – i vláda amerického spojence – na nevyprovokovaný čínský útok odpověděla. Obchodní válka se proměnila ve vojenskou válku a události se vymkly kontrole Washingtonu i Pekingu.

Válka mezi Spojenými státy a Čínou není nevyhnutelná, dojít k ní však může. Jak dokládají výše načrtnuté scénáře, základní tlak, pramenící z nezkrtného rozmachu Číny, zakládá situaci, kdy i nahodilé a jinak nepodstatné události mohou spustit dalekosáhlý konflikt. Rozhodováním o tom, zda se podvolit vydírání, dodržet dlouhodobě dané smluvní závazky nebo trvat na projevech úcty, kterou jejich země zasluhuje, mohou reprezentanti obou stran padnout do léčky, o jejíž existenci sice vědí, ale myslí si, že se jí mohou vyhnout. Nezadržitelný pokrok nových technologií – od antisatelitních zbraní a kyberzbraní až po zbraně, u nichž utajení podléhá už název – vede k umocnění efektů, k jejichž plnému pochopení dospějeme až při jejich reálném využití v probíhajícím konfliktu. Při zachování současných trajektorií je katastrofální válka mezi Čínou a Spojenými státy v nejbližších desetiletích nejenom možná, ale i mnohem pravděpodobnější, než si je většina z nás ochotna přiznat.

Příloha 1

PŘEHLED PŘÍPADŮ THŮKÝDIDOVY PASTI

Období	Dominantní mocnost	Vzmáhající se mocnost	Doména	Výsledek
1 Konec 15. st.	Portugalsko	Španělsko	Globální impérium a obchod	Bez války
2 První pol. 16. st.	Francie	Habsburkové	Pevninská moc v západní Evropě	Válka
3 16.–17. st.	Habsburkové	Osmanská říše	Pevninská moc ve střední a východní Evropě, námořní moc ve Středozeří	Válka
4 První pol. 17. st.	Habsburkové	Švédsko	Pevninská a námořní moc v severní Evropě	Válka
5 Polovina a konec 17. st.	Spojené nizozemské provincie	Anglie	Globální impérium, námořní moc a obchod	Válka
6 Konec 17. až polovina 18. st.	Francie	Velká Británie	Globální impérium a pevninská moc v Evropě	Válka
7 Konec 18. a počátek 19. st.	Spojené království	Francie	Námořní a pevninská moc v Evropě	Válka
8 Polovina 19. st.	Francie a Spojené království	Rusko	Globální impérium, vláda ve střední Asii a východním Středozeří	Válka
9 Polovina 19. st.	Francie	Německo	Pevninská moc v Evropě	Válka
10 Konec 19. a počátek 20. st.	Čína a Rusko	Japonsko	Pevninská a námořní moc ve východní Asii	Válka

Příloha 1. Přehled případů Thukýdidovy pasti

Období	Dominantní mocnost	Vzcházející se mocnost	Doména	Výsledek
11 Počátek 20. st.	Spojené království	Spojené státy	Globální hospodářská dominance a námořní supremacie na západní polokouli	Bez války
12 Počátek 20. st.	Spojené království s podporou Francie a Ruska	Německo	Pevninská moc v Evropě a globální námořní moc	Válka
13 Polovina 20. st.	SSSR, Francie a Spojené království	Německo	Pevninská a námořní moc v Evropě	Válka
14 Polovina 20. st.	Spojené státy	Japonsko	Námořní moc a vliv v asijsko-tichomořské oblasti	Válka
15 Od 40. do 80. let 20. st.	Spojené státy	SSSR	Globální moc	Bez války
16 Od 90. let 20. st. do současnosti	Spojené království a Francie	Německo	Politický vliv v Evropě	Bez války

Šestnáct nejvýznamnějších případů střetu rozmachu a dominance. Thucydides' Trap Project, zřizovaný Harvardovou univerzitou, a doplňkové materiály jsou dostupné na <http://belfercenter.org/thucydides-trap/>.

1. PORTUGALSKO VERSUS ŠPANĚLSKO

Období: konec 15. století

Dominantní mocnost: Portugalsko

Vzcházející se mocnost: Španělsko

Doména: globální impérium a obchod

Výsledek: bez války

Po většinu 15. století Portugalsko zastíňovalo svého souseda a tradičního rivala, španělské Království kastilské, díky své vedoucí pozici na poli výzkumných cest a mezinárodního obchodu. Po roce 1490 však

Příloha 2

SEDM STRAŠÁKŮ

V akademické diskusi se často stává, že se polemika nevede s tezí, již autor skutečně předložil, ale s vymyšlenými strašáky. Postup je snadný: udělejte slameného strašáka, podpalte ho a tvrdte, že jste tezi vyvrátili. V reakcích na autorovu stať ze září 2015, vydanou v časopise *The Atlantic*, kritikové opakovaně upalovali sedm stejných strašáků.

1. Nevyhnutelnost: Thúkýdidova past tvrdí, že válka mezi dominantní a vzrůstající se mocností je nevyhnutelná.

Jak zaznívá v časopiseckém článku i zde v knize, Thúkýdidova past *netvrdí*, že by válka byla nevyhnutelná. Čtyři z šestnácti případů shromážděných v souborném přehledu (viz přílohu 1) naopak k válce nevedly. Navíc upozorňují, že i v *Dějích peloponnéské války* je výraz „nevyhnutelná“ očividně míněn jako hyperbola.

2. Body zvratu a body obratu: Při přelévání moci se podařilo překonat určitý citlivý přechodový bod bez propuknutí války, a Thúkýdidés se tedy mýlí.

Hypotéza Thúkýdidovy pasti se nijak nevyjadřuje k tomu, v jakou chvíli válka propuká s největší pravděpodobností. Thúkýdidovská dynamika působí při vzestupu, v bodě parity i poté, co jedna mocnost předstihla druhou.

3. *Tendenční výběr: Thúkýdidova past se proviňuje tím, že si cíleně vybírá příklady tak, aby dospěla k žádoucímu závěru. Volí si pouze ty případy, které vedly k válce.*

Přehled případů zahrnuje všechny situace, jež se nám za poslední léta podařilo najít, kdy významná vzrůstající se velmoc pohrozila vytlačněním dominantní mocnosti. Jelikož přehledový soubor zahrnuje celé univerzum případů (nikoli reprezentativní vzorek), je vůči námitce tendenčního výběru imunní. Podrobný rozbor metodologie Thúkýdidovy pasti viz <http://belfercenter.org/thucydides-trap/thucydides-trap-methodology>.

4. *Scházející případy: Přehled případů Thúkýdidovy pasti je neúplný.*

Přehled případů Thúkýdidovy pasti je otevřený a lze jej rozšiřovat. Od zveřejnění přehledu společně s článkem z roku 2015 se webová stránka projektu Thúkýdidova past obrací na čtenáře s prosbou, aby navrhli další případy z jiných oblastí světa, z jiných epoch nebo s méně významnými mocnostmi. Pro účely našeho zkoumání platí, že čím více případů, tím lépe, neboť nové případy mohou poskytnout nové postřehy o fundamentální dynamice mezi dominantními a vzrůstajícími se mocnostmi. Nové případy mohou čtenáři

navrhovat na stránce <http://www.belfercenter.org/thucydides-trap/case-file>.

5. *Malý soubor dat: Soubor dat, se kterými hypotéza Thúkýdidovy pasti pracuje, je příliš malý na to, aby se o něj bylo možné opřít při konstatování zákonů či zákonitostí a aby jej mohli sociální vědci za podobným účelem využít.*
To je pravda. Smyslem našeho snažení je prozkoumat jistý fenomén, nikoli zformulovat pevné zákony nebo vytvořit datový soubor ke statistickému zpracování.

6. *Ale co třeba...: Události a problémy, o nichž je v přehledu případů řeč, jsou „složitější“.*
Samozřejmě. To platí vždy.

7. *Originalita: Koncept Thúkýdidovy pasti není originální.*
Sám fakt, že nese název „Thúkýdidova past“, by měl dávat dostatečně jasně najevo, že si myslíme totéž. Jak je uvedeno na naší webové stránce, v průběhu staletí od doby, kdy Thúkýdidés vytvořil svůj spis, přispěli i další badatelé k našemu chápání otřesených hegemonií.